

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Lenka Netopilová

*Pohled na zakládání rodiny u mladých mužů s „vážnou
známostí“ jako zdroj úvah o možnostech případné
sociální intervence v období předcházejícím založení
rodiny*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2014

„Prohlašuji, že jsem práci
vypracoval/a samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl/a v seznamu
literatury.“

V Olomouci dne 13. 11. 2014

Lenka Netopilová

.....

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Haně Šlechtové Ph.D. za poskytnutí cenných rad a pomoci při vzniku diplomové práce, především za její ochotu vést tuto práci a čas strávený nad konzultováním.

OBSAH

ÚVOD	6
1 SOUČASNÁ RODINA V ČESKÉM KONTEXTU	8
1.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA A UVEDENÍ DO ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
1.2 VÝZNAM A FUNKCE RODINY	13
1.3 VÝZNAM RODINY V SOUČASNÉM ČESKÉM KONTEXTU.....	14
1.4 FUNKCE SOUČASNÉ ČESKÉ RODINY	15
2 CESTA K RODINNÉMU SOUŽITÍ A JEJÍ SOUVISLOSTI	18
2.1 POSTOJE A OČEKÁVÁNÍ VZTAHUJÍCÍ SE K „VÁŽNÉ ZNÁMOSTI“ Z POHLEDU MLADÝCH MUŽŮ	19
2.2 ADOLESCENCE A MLADÁ DOSPĚLOST JAKO OBDOBÍ PŘED ZAKLÁDÁNÍM RODINY	21
2.3 VÝBĚR PARTNERA.....	24
2.4 ZAKLÁDÁNÍ RODINY ZEJMÉNA Z PERSPEKTIVY MUŽŮ	25
2.5 ZAHÁJENÍ RODINNÉHO SOUŽITÍ	26
2.5.1 <i>Manželství a základní charakteristika</i>	27
2.5.2 <i>Jiné typy rodinného soužití (kohabitace, LAT,...)</i>	28
2.6 PŘECHOD K RODIČOVSTVÍ.....	29
2.6.1 <i>Výchova a péče o dítě</i>	31
2.6.2 <i>Rodičovské role</i>	32
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE	35
3.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE S MLADÝMI DOSPĚLÝMI	36
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S ORIENTAČNÍ RODINOU	37
3.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY V SOUVISLOSTI S ORIENTAČNÍ RODINOU	39
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
4.1 ETICKÁ HLEDISKA VÝZKUMU	44
4.2 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	45
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	45
4.4 PRŮBĚH VÝZKUMU.....	47
4.5 ZPŮSOBY ANALÝZY DAT	48
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	50
5.1 PROFILY KOMUNIKAČNÍCH PARTNERŮ	50
5.2 PREZENTACE VÝSLEDKŮ ZÍSKANÝCH DAT	52

5.2.1 Chápání pojmu rodina.....	53
5.2.2 Současný vztah.....	53
5.2.3 Představa vlastní budoucí rodiny.....	55
5.2.4 Plánování rodiny	56
5.2.5 Rodičovství a jeho souvislosti.....	58
5.2.6 Sociální práce s rodinou a sociálně-politické souvislosti...	60
5.3 REFLEXE VÝZKUMU	63
ZÁVĚR	68
SEZNAM LITERATURY	70
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Zakládání rodiny a rodinný život prošly mnohými historickými proměnami. V současnosti se mladá generace potýká se spoustou problémů týkajících se právě tohoto fenoménu. Rodina v dnešní době prodělává spoustu změn, ale stále se drží na prvním místě v žebříčku hodnot mladých, kteří chtějí prožít svůj život ve své rodině. Současná doba se jeví jako individualistická zaměřená především na jedince, a ne na rodinu. Ale po hlubším náhledu na jev spíše hovoříme o společnosti tzv. individualisticky vztahové, kdy jedinci nechtějí žít sami, ale na druhou stranu mají větší svobodu volby svého rodinného uspořádání než dříve. V dnešní době je rodina zakládána především na emocích a dohodě partnerů, čímž se stává také křehká a nestabilní. Což může vést k mnoha problémům a obavám, které rodinu mohou ohrozit.

Právě fenoménu zakládání rodiny jsem se zabývala v mé diplomové práci. Mé téma práce zní *Pohled na zakládání rodiny u mladých mužů s „vážnou známostí“ jako zdroj úvah o možnostech případné sociální intervence v období předcházejícím založení rodiny*. Právě toto období je nejdůležitější a mladý člověk stojí před vážným rozhodnutím, které ho může ovlivnit na celý život. Dnes společnost nabízí mladému člověku více možností než manželství a rodinný život. A to v podobě cestování, koníčků, kariéry a dalších. Svou připravenost k založení rodiny hodnotí mladí muži nejvíce z pohledu finančního zázemí, splnění si snu kariéry a odhodlanosti vzdát se svého volného času a svých koníčků o péči o vlastní dítě či děti.

Současná společnost skýtá mnoho podob rodinného soužití a mladý člověk déle zvažuje, jak žít, s kým a proč je to pro něj tak důležité. Většina mladé generace chce stále žít v manželství, což vidí jako hlavní instituci pro vytvoření bezpečného prostředí a jistoty pro sebe a své děti. Ale nesmíme zapomínat ani na jiné alternativy soužití – a taktéž na etapy na cestě ke stabilnímu soužití (ať již manželskému, či nesezdanému). Zajímavé je zaměřit se na období, které konkrétním krokům k rodinnému životu předchází, což se stalo i hlavní náplní mé práce.

Cílem mé práce bylo skrze představy mladých mužů o procesu zakládání rodiny identifikovat možné sociálně citlivé momenty, které mohou být výzvou pro plánování sociální intervence. Vybrala jsem si právě skupinu mladých mužů, aby se mi dostalo jiného názoru a zároveň nedocházelo ke sklonům vnucování představ z pohledu žen.

Má diplomová práce obsahuje konceptuální část a výzkumnou část. Teoretickou část své práce jsem rozdělila na tři hlavní kapitoly. První kapitola se týkala historických změn v oblasti rodiny, vysvětlení základních pojmů a charakteristiky rodiny – její struktury, fungování a vzájemné vztahy v ní. Další kapitolou jsem se zaměřila na cestu k rodinnému soužití. Na vše, co se týká období předcházejícímu zakládání rodiny, a to především z pohledu mladých mužů (nakolik bylo možné zjistit z literatury), což se týkalo jejich postojů a očekávání od rodinného soužití. Nedílnou součástí bylo vysvětlení životního období adolescence a mladé dospělosti a tomu, co předchází období zakládání rodiny. Poté jsem se zabírala důležitou fází výběru partnerky přes manželství a popis jednotlivých možností soužití až po roli rodičů a jejich výchovy. Následující kapitola zahrnovala představení sociální práce, a to obecně, jakož i sociální práce s orientační rodinou. Nedílnou součástí kapitoly se stal i popis možností sociálních služeb, které mohou být nabídnuty v rámci sítě sociálních služeb.

Při plánování metody výzkumu jsem navazovala na konceptuální část, ve které jsem čerpala z odborné literatury a jiných odborných zdrojů. Výzkumná část mé diplomové práce byla realizována pomocí kvalitativního výzkumu, který byl prováděn metodou rozhovorů technikou polostrukturovaných rozhovorů s mladými muži s „vážnou“ známostí. Cílem mého výzkumu bylo zjistit představy mladých mužů s „vážnou“ známostí a skrze ně identifikovat ze sociálního hlediska citlivé momenty v období předcházejícím zakládání rodiny.

1 SOUČASNÁ RODINA V ČESKÉM KONTEXTU

Vývoj rodiny prošel mnoha fázemi. Obecně platí, že rodina je původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce (Linhart, 1996, str. 940), která za dobu své existence prošla určitým vývojem. V případě rodiny na českém (a širše evropském, přesněji západoevropském) území se jedná schematicky o dvě, resp. tři vývojové fáze. První fázi odpovídá tzv. tradiční rodina, na ni navazuje fáze moderní rodiny. Současné období je dle některých charakterizováno vyhrocením rysů modernity (v tomto smyslu by rodina nadále mohla být označena jako moderní, pouze s předponou „pozdně“), zatímco dle jiných žijeme ve společnosti postmoderní, a tedy i v případě rodiny jde o další fázi, fázi rodiny postmoderní.

Tradiční rodina byla ve většině případů založena na biologické a sociální reprodukci, která zajišťovala udržení společnosti a předávání informací, tradic, zvyklostí a majetku v rámci rodiny z generace na generaci. Nalézáme zde podobné prvky, které se shodují s moderní rodinou, jde především o reprodukci a předávání informací (Singly, 1999, str. 90). V předmoderní době převládaly v západoevropském prostoru nukleární rodiny, jejichž velikost (ve smyslu počtu dětí) byla relativně omezena, především u rodin z nižších vrstev, a to kvůli zvýšené úmrtnosti dětí. V rodinách, které se pohybovaly ve vyšších společenských vrstvách, se rodilo mnohem více dětí a to z důvodu lepšího finančního zázemí, tím i zajištění lepší zdravotní péče, také si mohly dovolit kojnou, a tím se tak zkracovala doba před dalším těhotenstvím (Giddens, 1999, str. 157).

Moderní rodina je v mnoha věcech podobná s tradiční, ale odkloňuje se od majetkových pozůstalostí a obecně od důrazu na předávání dědictví a zachování rodové linie a klade důraz spíše na vztahové, citové prožitky každého z členů, a také na vzdělání a osobní potenciál (Singly, 1999, str. 90-91).

Moderní rodina se vyznačuje především svobodnou volbou partnerů o svém sňatku a budoucím manželstvím (Smutková, 2007, str. 16). Výrazný je zde přechod od moderní rodiny k pozdně-moderní (resp. postmoderní), v němž je kladen největší důraz na meziosobní vztahy. A tyto vztahy mají smysl hlavně v tom, že pomáhají rozvoji osobnosti každého konkrétního jedince v dané rodině. Mají méně význam pro sebe samé (tj. pro vztahy jakožto vztahy), ale roste jejich význam v budování a potvrzování jednotlivce – člena rodiny (Singly, 1999, str. 91).

Pozdně-moderní (či postmoderní) rodina je tedy tou současnou, kterou se budeme více zabývat. Zásadní proměny znamenající nástup této fáze můžeme pozorovat v 60. letech 20. století, což se ovšem týká obecně západní Evropy. Zatímco v českém prostoru byly proměny

vlivem politické situace oproti západním zemím jistým způsobem desynchronizovány – k některým ze změn došlo později¹, resp. i dříve² (Singly, 1999, str. 87, poznámka překladatele).

Zásadní proměny lze shrnout do šesti primárních bodů:

- „snížení počtu sňatků (ať už prvních, či dalších sňatků) a zvýšení počtu nesezdaných svazků (nebo spolužití);
- nárůst počtu rozvodů či rozchodů;
- nárůst počtu neúplných rodin s jedním rodičem (tj. domácností s jedním rodičem a jedním či více dětmi), dále rodin nově složených nebo obnovených (domácnost tvořená párem, jehož alespoň jeden člen má již za sebou nějakou manželskou zkušenost a stará se o jedno ze svých dětí z prvního manželství);
- snížení počtu porodů;
- nárůst počtu mimomanželských porodů;
- nárůst námezdní práce žen, převážně matek, a následně i párů, kde jsou oba manželé zaměstnáni“ (Singly, 1999, str. 87).

Možný (2002, str. 12) k postmoderní době přidává nízkou nezávislost dětí na rodičích, nestálost v partnerských vztazích a závislost na masmédiích. Postmoderní doba, která je tak typická přílišnou racionalizací, individualizací a nárůstem požadavků na rodinu (Kraus, 2013, [online]), vystavuje rodinu novým druhům rizik (méně stability, po rozpadu rizika plynoucí ze složitosti potenciálních dalších rodinných konfigurací). Ovšem všechna křehkost neplyne jen z individualismu a jeho důsledků (z „postmoderní doby“), ale hodně i odjinud kupř. – institucionální kontext v českém prostředí působí, že část manželství zaniká rozvodem či naopak nevzniká a partneři volí méně stabilní nesezdané soužití kvůli prevenci přenosu dluhů a jejich důsledků jednoho na ostatní členy rodiny (Šlechtová, ústní sdělení, 2014); (též neúplnost rodin v sociálně slabých vrstvách...) mívá mnohdy jiné příčiny než liberálně-individualistické postoje (srov. např. Chaloupková, 2007).

Singly dokonce uvádí, že rodina nikdy nebyla tak důležitá jako dnes v tom, jak dokáže, jakožto prostředí významných druhých být vztahovým prostředím pro seberozvoj jedince. Rodina si zachovala jeden velmi důležitý rys, každému jedinci dokáže pomoci k vývoji v autonomní osobnost (Singly, 1999, str. 91).

¹ Kupř. zvýšení počtu nesezdaných svazků či nárůst počtu mimomanželských porodů.

² Kupř. nárůst námezdní práce žen-matek.

Matoušek ve své knize vidí postmoderní rodiny jako rodiny, které „již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoli dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu“ (Matoušek a kol., 2003, str. 181-182).

Vývoj pozdně-moderní doby či rodiny je charakteristický pro hledání možného sloučení zaměstnání a rodiny. Možný (2006, str. 23-25) ukazuje další charakteristiku soukromého rodinného života, které především vedlo k diferenciaci životních drah. Dále se k tomuto objevuje nový trend dnešní doby, kdy se žena dostává před volbu, co jí bude přednější, zda budování své kariéry či rodiny.

Postmoderní či pozdně-moderní doba je naší současnou dobou, která se dále vyvíjí. A jen my můžeme ovlivnit, kterým směrem se naše společnost bude vyvíjet. Rodina i v dnešní době zůstala nenahraditelnou složkou společnosti.

1.1 Základní charakteristika a uvedení do základních pojmů

V této kapitole a dalších bude důležité charakterizovat pojmy týkající se rodiny – její struktury, fungování a vzájemné vztahy v ní, vše co znamená a zahrnuje pojem rodina.

Rodina se postupem času změnila a neustále se mění její struktura, fungování a vzájemné vazby mezi členy. Definice rodiny je složitá a nejednotná v mnoha směrech. V dostupné literatuře se nacházejí rozdílná vymezení termínu rodina. Liší se dle pohledu oboru, jak se na něj dívá, jinak ho definuje např. psychologie, právo nebo sociologie (Šimková, Kubičková, 2011).

Z pohledu psychologie je rodina „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí“ (Výrost, 1998, str. 304). Sociologie se na rodinu dívá jako na určitou (s ohledem na reprodukci a socializaci specifickou) skupinu lidí, z hlediska struktury a funkcí odpovídající kontextu konkrétní společnosti. Cheal se rodinu snažil vydefinovat pomocí určování její hranice a dle počtu stávajících členů v rodině. Poté dospěl k názoru o nemožnosti postihnout takové charakteristiky. A rodinu definuje jako skupinu lidí, mezi nimiž probíhají osobní vztahy, které jsou důvěrné a dlouhodobé po několik generací (Cheal, 2002, str. 4).

Matoušek (1997, str. 9) rodinu definuje jako „společenskou instituci“ a k tomu přidává, že „rodina byla a je základní jednotkou všech lidských společenství“. Rodinu můžeme pojmovit z pohledu tradičnějšího či užšího, kdy se jedná o skupinu osob spojenou

příbuzenstvím nebo zákonnou normou (sňatek, adopce). Širší pojetí rodiny lze vymezit i vzájemnou náklonností, za předpokladu, že sdílí společnou domácnost v některé z vývojových fází rodiny (Matoušek, 2008, str. 177-178). Matějček uvádí specifické hledisko dítěte a rodiny jako takové: „dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho „lidé“ na to mají či nemají potvrzení z porodnice“ (Matějček, 1994, str. 16).

Levická (2004) se přiklání k této definici, ale zároveň zdůrazňuje, že rodina je také i tou nejzranitelnější složkou společnosti. Matějček popisuje rodinu jako systém, který je ve vzájemné interakci, a utváření takových vztahů ovlivňuje vzájemné chování jeden na druhého (Matějček, 1992, str. 34). Možný shrnuje definici rodiny velice jednoduše, tak jak si ji představí většina lidí, „jde o manželský pár s dětmi“ (Možný, 1990, str. 17).

Rodinu jako takovou můžeme rozdělit do různých skupin a podskupin dle určitých kritérií, záleží jen na způsobu jejího rozdělení a autorova pohledu na ni. Průcha ji definuje jako nejčastější typ rodiny, kterou tvoří přímí příbuzní, tj. oba rodiče a děti (Průcha a kol., 2009, str. 248).

V současné době se o rodině hovoří jako o návratu k širší rodině a jejich perspektivách. Nejde tak o návrat k širší rodině jakožto strukturální jednotce, jako spíše o vztazích vzájemné pomoci (Singly, 1999). V diskuzích se mluví o nárůstu individualizaci jednotlivce, ale na druhé straně také o rozmanitosti vztahů v rodinách. Rodiny jsou dnes spíše postavené na egalitárních vztazích. V tomto směru se také přemýšlí o důsledcích hodnotových změn na vztahy mezi životními partnery a mezi rodiči a dětmi, a to se právě spíše odehrává v nukleárních rodinách (Sýkorová, 2009, str. 49).

Rodina zvětšená o blízké příbuzné, tedy prarodiče, tety, strýce, sestřenic, bratrance apod., se dle Krause (2008, str. 80) nazývá rodinou rozšířenou. Širší rodina a její vazby s nejbližšími příbuznými, jsou stále významnou složkou pro jedince. Nejbližší příbuzní se ve větší míře, kladně či záporně, stále osvědčují při zvládnání životních situací, jako je pomoc v nejrůznějších závažných i méně závažných životních situacích, kdy je potřeba mobilizovat síly. Vícegenerační vazby a jejich vzájemné vztahy neustále uspokojují potřeby stability, bezpečí, ale zároveň nesmí omezit osobní samostatnost, a ani nezávislost jednotlivých nukleárních rodin (Sýkorová, 2009, str. 49).

V souvislosti s nukleární rodinou je nutné se zmínit o orientační. Orientační rodinou máme na mysli takovou rodinu, do které se jedinec narodil. Tato rodina má velký vliv na jeho základní sociální zkušenosti. Pro dítě je rodina základním světem, v němž se učí odhadovat,

zda je svět dobrý nebo zlý. Dítě by zde mělo nabýt pocitu důvěry, a osvojit si základní prvky chování, a zároveň si ověřovat reakce na své chování.

Hlavní funkcí orientační rodiny je plnit základní potřeby dítěte. Ale ne vždy je rodina schopna tyto funkce naplňovat. Dítě dostává podněty v rozdílné míře, určitým množstvím a kvalitou. Takto získané podněty podporuje jeho rozvoj hlavně v poznávacích procesech a v okruhu socializace. Nejdůležitější je pro dítě pocit bezpečí a jistoty a zároveň hodnocení rodiči. Významné je uvědomění si rodičů jejich očekávání od dítěte, od toho se pak vyvíjí jejich vztah a nároky na dítě (Vágnerová, 2004, str. 589-648).

U mladých dospělých je významným krokem založení vlastní rodiny, tj. prokreační rodiny (do níž se pak páru jedinců, kteří ji založili, narodí³ jejich děti). Do této rodiny si člověk nese své vlastní zkušenosti z původní či orientační rodiny. V této fázi má dospělý tendence opakovat zažitý vzorec chování od rodičů, ať už kladné či záporné. Snaží se dělat věci správně, i když fakticky to mohou být chyby. Vychází ze svých vlastních zkušeností z dětství. Vágnerová uvádí, že i dospělý člověk má potřebu rodinné společnosti, a potřebuje uspokojovat základní potřeby, jako je pocit bezpečí, jistoty a důvěry. Důležitá je i seberealizace a role v rodině, kterým se postupně učí. Mezi tyto role postupně patří role partnera, manžela a rodiče (Vágnerová, 2004, str. 589-648).

V kontextu rodiny je nutné vymezit i situace, kdy se rodina stane tzv. neúplnou. Neúplné rodiny tvoří jeden rodič a jedno či více dětí. Takový rodinný systém může vzniknout vlivem rozvodu či rozchodu rodičů, úmrtím jednoho z rodičů. Neúplné rodiny Satirová dělí na tři skupiny: „jeden z rodičů rodinu opustil a ten druhý neuzavřel druhé manželství, svobodná osoba právě adoptuje dítě, nebo žena se neprovdá a ponechá si nemanželské dítě“ (Satirová, 1994, str. 146).

Šťastná (2009, str. 12-13) popisuje případ vzniku neúplné rodiny. Jde o situaci, kdy úplná rodina zanikne vlivem úmrtí jednoho z rodičů či jejich rozvodem. V současných podmínkách je rozvod nejčastější skupinou zániku úplné rodiny. Mluvíme o jednom z nejvýznamnějších demografických a sociálních fenoménů, ke kterému je zásadní připojit i druhý fenomén současnosti. Jde o mimomanželskou plodnost. Vzestup tohoto fenoménu můžeme přiřazovat k narůstajícímu trendu nesezdaných soužití, což vede k závěrům, že ne všechny děti narozené mimo manželství se rodí do neúplných rodin.

Ve většině případů tyto rodiny tvoří žena a její děti, ale zvyšuje se počet rodin s otcem a jeho dětmi. Důležité je, aby tento rodič měl neustále na mysli zdárný vývoj dítěte. Nejtěžším

³ Jde o obecné vyjádření. Děti mohou být samozřejmě i adoptovány.

úkolem pro rodiče v neúplném rodinném systému je nahradit druhého rodiče, aby děti pochopily pravdivý model. Rodič by měl zaujmout zdravý postoj, tak aby dítěti dokázal vylíčit druhého rodiče a jeho role. Satirová tento postoj popisuje příkladem ženy, která by měla mít „zdravý, akceptující postoj k mužům a být natolik vyspělá, že nebude svým dětem stavět muže do špatného světla. Bude ochotná zprostředkovat a podporovat vztahy mezi dětmi a dospělými muži, které zná a obdivuje“ (Satirová, 1994, str. 146).

K této tématice také patří situace, kdy se do rodiny dostává další dospělý člen rodiny, a přebírá tak funkci rodiče. Zde mluvíme o tzv. doplněné rodině. O doplněné rodině mluvíme tehdy, kdy „jeden z (manželského) páru je vlastním biologickým rodičem, a druhý tzv. nevlastním“ (Matějček, 1992, str. 171). S příchodem nového člena rodiny se mění i jejich sociální síť i příbuzenstvo se rozrůstá. Mění se struktura, fungování a hodnoty rodiny. Jde o velkou zátěž zejména pro dítě (Matějček, 1992, str. 171). Satirová tyto rodiny nazývá jako smíšené rodiny neboli rekonstruované (Satirová, 1994, str. 146).

Pod termínem smíšená rodina se rozumí rodina, která vznikla příchodem nového rodiče. Smíšená rodina se může vytvořit z rodičů, kteří si již prošli manželstvím, a v něm mohli mít dítě či děti, které s nimi do smíšené rodiny přicházejí (Satirová, 1994, str. 146-150).

V souvislosti se silícím trendem tzv. střídavé péče/výchovy se některé děti dostávají i do situace jakéhosi prolínání rodin, zejména tehdy, když oba rodiče po rozvodu/rozchodu založili nové rodiny s novými partnery, v nichž mohou figurovat i další děti (Šlechtová, 2014, ústní sdělení).

1.2 Význam a funkce rodiny

Rodiny má z hlediska významu nezastupitelné místo hlavně pro dítě, které si v rodině rozvíjí svoji osobnost, a to ve všech směrech, jak ve fyzické oblasti, tak i duševní a sociální. Rodina není významná jen pro dítě, ale i pro rodiče-dospělého, který se také učí novým zkušenostem, například být rodičem. Rodina poskytuje dítěti předobraz společnosti. Dítě se v ní učí různým návykům, chování, vzorcům chování, dovednosti a strategie, které jsou velmi důležité pro získání schopností v orientaci ve společnosti. Tyto schopnosti se týkají především interpersonálních vztahů (Lovasová, 2006, str. 7).

Rodina a její funkce se v toku času mění, některé mizí a jiné se dostávají do popředí. Funkce rodinného systému jsou nedílnou součástí jejich fungování, které na sebe navazují a jedna bez druhé by nemohly fungovat. Rodina v dnešní společnosti zastává vícero funkcí.

Kraus a Poláčková se k funkcím vyjadřují takto: „rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní“ (Kraus, Poláčková, 2001, str. 79), sociální a ekonomická. Klíčové vždy je, pro jakou společnost rodina své členy takzvaně socializuje. K otázce funkcí rodiny v současném českém kontextu se vrátím v podkapitole 1.4.

1.3 Význam rodiny v současném českém kontextu

Současná společnost, která je převážně modernizovaná a individualistická, bojuje s otázkou sociální soudržnosti, v době kdy je velký důraz kladen na individuum a tradiční formy uspořádání prodělávají změnu. Jediný, kdo je schopný zajistit sociální a kulturní soudržnost společnosti, je rodina. A právě tato instituce prodělává největší změny během posledních několika let. Transformace rodiny se především týká aktivity žen na trhu práce, ústupu od manželství a rozšiřování se nesezdaných soužití, s tím také související vyšší počet rozvodů a vznik neúplných rodin, vyšší počet nově rekonstruovaných rodin, odkládání rodičovství a rozhodnutí žít trvale bez partnera či dobrovolná bezdětnost (Dudová, Vohlídalová, 2005, str. 1-2).

Lidé v současné společnosti i té české, nejvíce touží po vlastní svobodě, odmítají být předem definováni do sociálních rolí, očekávání a pozic. Individualizace se ve společnosti natolik rozšířila, že i pohled na dítě je jako na samostatné individuum. Pohled na individualistickou společnost nemůže být jen zcela negativní. Singly ji vidí spíše jako nejistotu, např. nestabilita v životě může být riziková, avšak na druhé straně se ukazuje jako svoboda individuí. Individualismus je negativní z pohledu těch, kteří uvažují na kolektivní úrovni, jenž tak dochází k oslabení a porušení celistvosti společnosti. Kladně je individualismus vnímám těmi, kteří si nedokáží představit prožít svůj život bez vlastního svobodného rozhodnutí. Singly mluví o společnosti, která je tzv. individualisticky vztahová. To znamená, že jde o společnost, kde lidé stále žijí a chtějí žít v různých vztazích s ostatními, ale zároveň jsou tyto vztahy volitelné a snáze zrušitelné (což ovšem neplatí o vztahu rodiče k dítěti). To znamená, že se ani nevyhneme křehkosti a nestabilitě těchto možných vztahů. Jde jen o to, že lidé v dnešní společnosti chtějí mít větší svobodu v rozhodování a určování si nespočet vlastních vztahů (Dudová, Vohlídalová, 2005, str. 2).

Rodina vlivem posunu společnosti k takovému individualismu ustála mnoho změn. Transformace rodiny jsou viditelné, kdy už není především ekonomickou jednotkou, ale je založena na sdílených emocích (Dudová, Vohlídalová, 2005, str. 2).

Současná rodina vzniká svazkem dvou svobodných jedinců, a ti se domlouvají na budoucí podobě jejich vztahu a rolích. Faktem, že rodina je zakládána především na emocích a dohodě budoucích partnerů, je, že se tak stává křehkou a velice nestabilní. Mezi důsledky těchto změn můžeme zařadit snížení porodnosti, a s tím související odkládání početí dítěte do pozdějšího věku a omezení počtu dětí; vznik nových alternativ rodinného soužití vzhledem k manželství, jako jsou nesezdaná soužití, jako jsou nesezdaná soužití, dobrovolný život bez partnera/ky, dobrovolnou bezdětnost, rozvody, neúplné rodiny, rekonstruované rodiny, rození dětí mimo manželství atd. Partnerské vztahy dnes vznikají na základě svobodné volby dvou jednotlivců a jejich uspokojení. Podle Singlyho v dnešním světě láska představuje významný model pro utváření sociálních vazeb (Dudová, Vohlídalová, 2005, str. 3).

1.4 Funkce současné české rodiny

Funkcí rodiny známe mnoho, a během doby se mění. V současném pojetí české rodiny je možné funkce uspořádat asi takto: biologicko – reprodukční, socializační, emocionální, sociálně – ekonomická, sociálně – výchovná, ochranná (pečovatelská, zaopatřovací) a poslední funkcí je relaxační, rekreační a zábava.

Biologicko – reprodukční funkci můžeme stále zařadit k nejstarší a nejvýznamnější funkci z hlediska udržení společnosti. Je také významná v kontextu rodinného života, kdy reprodukci vytváříme určité společenství. Ve většině případů utvoříme rodinu, a s tím nepodmínečně souvisí příprava na rodičovství (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004, str. 9). Tato funkce má pro jednotlivce i celou společnost velkou hodnotu. Je důležité, aby si společnost vytvořila rovnováhu v reprodukci pro svůj zdravý vývoj. A proto by v jejím zájmu mělo být zachování této funkce a perspektivy, které je naplní. Kraus dále popisuje vývoj této funkce, kdy v současné době je dítě bráno spíše jako překážka v zaměstnání nebo jako překážka v případném růstu, ale také jako možný přepych pro osoby s menšími příjmy (Kraus, 2008, str. 81).

Socializační funkce je významná z hlediska vývoje jedince. Rodina je pokládána za prvního socializačního činitele v životě dítěte. Socializaci lze definovat jako proces „seznamování se s kulturním prostředím, osvojování si způsobů chování a společenských norem a následné přizpůsobení se společenskému životu“ (Studium – psychologie, 2012). Dítě se stává „prostředníkem“ rodiny, skrze kterého je plněna nejen funkce reprodukční, ale

kteří i samo plní funkci hlavně vztahovou. Dítě je pro rodinu zdrojem, skrze něho získávají nové vztahy v rodině i mimo rodinu (Šlechtová, 2007, str. 12). Socializační proces tak není nikdy ukončen. Socializaci někteří autoři rozdělují na dvě období, a to na socializaci s významnými druhými a na socializaci se zobecněnými druhými. S čímž současní sociologové nesouhlasí a připomínají, že jedna bez druhé by nemohly fungovat, socializace skrze působení významných druhých probíhá celý život. Úlohou rodinné socializace je budování jedincovy identity, což se právě děje skrze významné druhé a ostatní důležité osoby (Šlechtová, 2007, str. 19).

Rodina je pro dítě nejdůležitějším zdrojem informací o světě obecně. Ukazuje mu, jak se lidé chovají navzájem k sobě samým, jak a zda spolupracují, jak spolu komunikují a co dělají, když se jim něco nedaří, apod. Dítě studuje své rodiče do detailů, jaké mají názory, jak si rozdělují role, jak o něj pečují, jak se k sobě navzájem chovají. Svým způsobem si osvojuje úkoly matky a otce. Významné jsou také postoje k lidem, kteří nepatří do rodiny, jde především o chování k lidem na veřejnosti, jako je například prodavačka, sestra u doktora a jiní lidé (Matějček, 1986). Rodina připravuje socializaci dítě záměrně na život ve společnosti. Ale i dítě je součástí této socializace a významně působí také na své rodiče i možné sourozence, další jemu významné druhé (Šlechtová, 2007, str. 19).

Emocionální funkce rodiny je výjimečná a nenahraditelná. Žádná jiná organizace ji nemůže beze zbytku zastoupit. Nikdo dítěti neposkytne tolik jistoty, bezpečí a pocit lásky jako rodina. Citové zázemí je velice potřebné a podstatné pro vývoj dítěte, i když v dnešní době se setkáváme s rodinami, které tuto funkci plní jen velmi ztěžka nebo vůbec. K těmto jevům dochází vlivem rozvodů, zahlcenosti prací a jiných důvodů. I proto se zvyšuje počet zanedbávaných a citově deprivovaných dětí (Kraus, 2008, str. 83). Krausovo sdělení je však třeba nahlížet i v kontextu současného pojetí potřeb dítěte. Co je dnes vnímáno jako zanedbávání, takto nebylo vnímáno kupř. v předmoderních společnostech; mimo jiné to souvisí se současným důrazem na meziosobní vztahy v současné rodině.

Lovasová k této funkci dodává, že ji dokáže plnit jen „jedinec (rodič), který je dostatečně zralý, zodpovědný a dokáže vytvořit trvalé citové zázemí pro všechny její ostatní členy. Emocionální jistota je potřebná nejen pro děti, ale také pro dospělé, i když v trochu jiné podobě. Přesto lze v poslední době vysledovat, že v některých kruzích vystupují do popředí spíše faktory hmotné povahy“ (Lovasová, 2006, str. 5).

Sociálně – ekonomická funkce je v souladu s vývojem ekonomické společnosti a zároveň také jejím základním prvkem. Členové rodiny se určitým způsobem zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v určitých oblastech profese, a skrze výdělek pak přinášejí příjmy

do své rodiny. Také se stávají spotřebiteli, na kterých je velmi závislé hospodářství celé naší společnosti. Hlavní porucha této funkce se projevuje v hmotné nouzi rodin, která se objevuje téměř vždy v situacích nezaměstnanosti (zejména nezaměstnanosti obou rodičů nebo nezaměstnanosti v případě jediného živitele/ky), a s tím spojeného zvyšování nákladů rodiny.

Rodina je první socializační skupinou, čímž se stává podstatnou pro plnění sociálně – výchovné funkce. V této skupině se dítě učí základním návykům a prvkům chování ve společnosti a přizpůsobuje se životu ve společnosti a v rodině. Jde tedy o přípravu dětí na praktický život (Kraus, 2008, str. 82-83).

V rodině na dítě působí různé sociální jevy a procesy. A to především kulturní, ekonomické, mravní, estetické, zdravotní a další, kterým se učí a přizpůsobuje (Kraus, Poláčková, 2001, str. 80). V dnešní době je významný vliv mladší generace na starší. A to z důvodu prodlužující se doby soužití i tří generací, kdy se setkávají a socializačně na sebe spolupůsobí děti na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině.

K další významné funkci projevující se v rodině patří ochranná (pečovatelská, zaopatřovací) funkce. V této funkci jsou důležité potřeby všech členů rodiny a jejich uspokojování. Vlivem společenských změn po roce 1990 je v této funkci rodina více zapojována a očekává se od ní významnější plnění než před tím. V dřívějších dobách byla tato funkce spíše na straně státu (Kraus, 2008, str. 82).

Poslední nenahraditelnou funkcí rodiny je tzv. relaxační, rekreační funkce a zábava. Funkce zahrnuje aktivity, které se týkají činností ve volném čase rodiny. Jedná se o aktivity, které rodina dělá spolu. Náleží sem podoba jejich dovolené, volnočasové aktivity, jejich zájmy a podobně. Tato funkce se dotýká každého člena rodiny, ale zejména pro děti je velmi důležitá (Kraus, 2008, str. 83).

2 CESTA K RODINNÉMU SOUŽITÍ A JEJÍ SOUVISLOSTI

Cesta k rodinnému životu je ovlivněna propletena mnoha faktory, postoji a očekáváními. V této části se zaměřím na jednu z životních drah. Životní dráhu lze pojmut jako sled propojených a navzájem působících oblastí či stavů, které ovlivňují člověka od jeho počátku, tedy narození až po jeho smrt. Jde také především o sérii typů účasti, což může znamenat sérii stavů a rolí, které jedinec prožívá v různých oblastech a situacích během svého života. Mezi životní dráhy patří pracovní, vzdělávací, rodinné, dráhy zdraví či bydlení a jiné (Chaloupková, 2009, str. 241-242).

Více se budu zabývat právě těmi rodinnými dráhami. Rodinné chování prošlo mnohými změnami. Dráha k rodinnému životu je u každého člověka velmi individuální. Z holistického pohledu mne bude zajímat načasování a různorodost rodinných startů (Chaloupková, 2010, str. 7). Rodinné dráhy se stávají rozmanitější, a společnost je více ochotna přijímat nové formy rodinného soužití. K tomuto trendu významně přispívá fakt zvyšujícího se počtu nesezdaných soužití a s tím souvisejícího nárůstu podílu dětí narozených mimo manželství. Rostoucí mimomanželská porodnost je nejzásadnější proměnou v naší společnosti (Chaloupková, 2011, str. 30).

Podle výzkumu Chaloupkové, který se zaměřoval na životní dráhy, lze rozdělit tři typy (raných) rodinných drah. První typ označuje autorka jako klasickou rodinnou dráhu. Klasická rodinná dráha se vyznačuje brzkým vstupem do manželství a časným narozením prvního potomka. Specifickým typem, tedy tím druhým, jsou singles. Ti větší část sledovaného času žili bez partnera, popřípadě v nesezdaném soužití, a charakteristický je pozdní vstup do rodičovství a vyšší zastoupení mužů. Toto zastoupení je „dáno rozdílným časováním rodinných událostí u mužů a žen a odráží skutečnost, že muži vstupují do manželství a rodičovství v průměrně o několik let vyšším věku než ženy“ (Chaloupková, 2009, str. 250).

Poslední typ rané rodinné dráhy jsou osamělí rodiče, což byla i nejmenší skupina. Do této skupiny se řadí neprovdaní rodiče a osoby, které v raném věku uzavřeli manželství a brzo se rozvedli. Rodinné dráhy jsou závislé na vzdělání, pohlaví, věku a načasování, které je závislé od každého jedince (Chaloupková, 2009, str. 250).

Mladá generace, která si vytváří představy o rodinném soužití, často vychází z vlastních zkušeností ze své rodiny. Obraz rodinného zázemí se postupem času měnil. K tomuto fenoménu přispělo rozvrácení bariér susedských vztahů spojovanou s pohyblivostí obyvatelstva, a dále anonymita sídlišť ve městech a vesnicích. Významnou roli zde hraje větší dostupnost antikoncepce, která vede k regulované reprodukci. V tomto společenském jevu

sehrála svou roli především tolerantnější kultura, která je úzce provázána s výchovou v rodině, tedy posunem společenskému pohledu na sexuální chování (Fialová a kol., 2000, str. 111-113).

Cesta k rodinnému životu je u každého jiná, ale v mnoha věcech se může podobat. Těmto podobnostem se v každé následující kapitole přiblížíme. Zahrneme zde vývojové období, které předchází zakládání rodiny, postojům, očekávání, neméně důležitému tématu a to výběru partnera. S tímto souvisí i téma různých typů soužití a rodičovství.

2.1 Postoje a očekávání vztahující se k „vážné známosti“ z pohledu mladých mužů

V následující kapitole jsem se zaměřila na pohled mladých mužů na jejich partnerské vztahy. S partnerskými vztahy úzce souvisí představy o jejich ideálních partnerkách, jejich ideálním budoucím životě a společném soužití, zda uvažují mladí muži nad zakládáním vlastní rodiny, manželstvím a rodičovstvím. Důležité bylo zmapovat cestu k takovému soužití. Zdalipak se liší jejich představy od reálného soužití s jejich partnerkami, s využitím dostupných zdrojů.

Z pohledu mužů jsou ideálními vlastnostmi budoucí životní partnerky stále stejné v obecné rovině trendů naší společnosti. Vymětalová popisuje (in Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000, str. 102)⁴ ideální vlastnosti budoucích partnerek mužů jako vlastnosti orientující se konzervativním způsobem a to ve smyslu prorodinných hodnot. K nejdůležitějším řadí právě dobrý vztah k dětem, zodpovědnost a poctivost, smysl pro rodinný život a tolerantnost. Muži jako další neméně významnou vlastnost ve výzkumu označili fyzickou atraktivitu. Muži s vyšším vzděláním (vysokoškolské) by oceňovali na svých partnerkách hlavně vysokoškolské vzdělání, inteligenci, rozhodnost; tím se výrazně liší od mužů se základním vzděláním. V ideálních vlastnostech partnerky se objevuje výrazný rozdíl u studujících mužů, popř. nezaměstnaných. Tato skupina mužů upřednostňuje vlastnosti typu spíše duševních než těch rodinných. V odpovědích se častěji objevovaly vlastnosti jako vysokoškolské vzdělání – inteligence, osobnost a nekonvenčnost. U nezaměstnaných mužů převládaly vlastnosti hmotného zabezpečení, finanční nezávislost a ctižádostivost. Naopak u pracujících mužů byly nejdůležitější vlastnosti zodpovědnost a poctivost. V jiných charakteristikách respondentů výzkumu se více méně rozdíly neobjevovaly (Vymětalová, 2000, str. 104-107).

⁴ Tato studie je staršího vydání, ale pro představu ohledně postojů a očekávání je dostačující pro mou práci.

Zajímavý je rozdíl mezi muži se stálou partnerkou, se kterou sdílí společnou domácnost, a muži, kteří stálou partnerku nemají, nebo mají, ale nesdílejí spolu s ní domácnost. Výzkum ukázal, že muži se stálou partnerkou přikládali menší váhu vzhledu a vystupování partnerky ve společnosti (Vymětalová, 2000, str. 108).

Celkový postoj k partnerskému soužití, s čímž souvisí i případné manželství a rodičovství, ve výzkumu ukázal důležitost původní rodiny. Pokud muž pocházel z úplné rodiny, přikládal větší váhu takovým vlastnostem partnerky, jako byly zodpovědnost a tolerantnost, poctivost, přizpůsobivost a inteligence, smysl pro rodinný život; tím se lišili od mužů, kteří pocházeli z neúplných rodin (rozvedených). Jejich skladba vlastností byla jiná. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že původní rodina (orientační) je podstatná pro vytváření představ o budoucím životě mladých mužů a výběru partnerky (Vymětalová, 2000, str. 131).

Výzkum se také zabýval postoji mladých lidí k nesezdanému soužití. Trvalé nesezdané soužití není nijak vyhledávanou formou soužití. Mladí muži se stálou partnerkou počítají v budoucnu spíše s manželstvím. Nesezdané soužití berou jako formu soužití „na zkoušku“, aby svou partnerku lépe poznali a posoudili, zda bude dobrou manželkou (Vymětalová, 2000, str. 132).

V očekáváních mužů v manželství vzhledem k manželce se objevují banální požadavky, které se týkají spíše vnějšího chování než citových prožitků. Kratochvíl (2009, str. 110-113) očekávání shrnul do čtyř základních požadavků:

- a) Uvařeno, uklizeno – jde o uspokojování základních potřeb; muž předpokládá, že žena mu uvaří, co mu chutná, aneb zde platí lidová moudrost „láska prochází žaludkem“; jde i o udržování příjemné atmosféry domova, jeho útulnosti
- b) Sex, kdykoli se mu zachce – znamená snadné uspokojování svých sexuálních požadavků, kdy si muž nemusí těžce shánět partnerku, nemusí nikoho dobývat; jde také o kvalitu, formu či způsob sexuálních uspokojení či o tzv. sexuální hry, na kterou přistoupí oba manželé
- c) Obdiv stále – jde o vyslovovaný obdiv ne jen jemu, ale také jeho uznání před jeho okolím; vyslovení toho, co pro ni znamená a jak je pro ni důležitý
- d) Nezatěžovat starostmi – muž neočekává, že by měl zařizovat nějaké úkoly týkající se například obstarávání nákupů, lístků do divadla nebo shánění opraváře, takové starosti přenechává ženě a nechce být jimi zatěžován

Toto je výčet obecných očekávání mužů, samozřejmě, že se mezi muži objevují domácí kutilové, zahrádkáři či divadelní fanatici, kterým plnění těchto úkolů nebude vůbec vadit. Jde

o to, že úkoly chtějí plnit ze svého vlastního zájmu, ne že jim je žena uloží. Tento výčet očekávání je ale nutné brát s nadsázkou, jak píše sám autor.

S tímto tématem souvisí i pohled genderové rozdílnosti. Jde o to, aby muž a žena našli společnou notu a uměli si vyhovět, udělat kompromis a hlavně spolu o všem otevřeně mluvit (Kratochvíl, 2009, str. 110-113).

2.2 Adolescence a mladá dospělost jako období před zakládáním rodiny

Adolescence je období, které je charakteristické pro jedince ve věku patnáct až dvacet let, a to s určitou různorodostí, které jsou typické pro oblast psychickou, sociální a ojedinele i fyzickou. Mladý člověk se dostává k přechodu do dospělosti. Je více chápán jako dospělý a také se od něj očekává i takové chování. Období adolescence je významné zejména pohlavním dozráním, což také znamená celkovou psychosociální proměnu dospívajícího. U adolescence hlavní roli hrají vztahy a jejich utváření a získávání nových rolí. (Vágnerová, 2000, str. 253). Období je charakteristické, jak ho popisuje Kohoutek dle E. H. Eriksna jako „identita proti konfuzi rolí“. Jde o fázi, která je bouřlivá svým vývojem vlastní identity, což vede k vysokým nárokům na psychické zpracování jedince. Jde o fyzický, psychický a sociální vývoj. Dále se zmiňuje, že v „žádném jiném stadiu životního cyklu ...nejsou si tak těsně blízké příslib objevení sebe samého a hrozba ztráty sebe samého“ (Kohoutek, 2010). V této životní fázi člověk hodnotí a spojuje své předešlé představy o sobě samém.

Vágnerová adolescentní období charakterizuje jako narcistní zaměření. Adolescent považuje za nejdůležitější své tělo a jeho atraktivitu na vnějšek. Jeho vnější stránka se stává prostředkem pro získání sociální prestiže, zvyšuje si sebevědomí, přičemž velkou roli zde hrají média. Na jedné straně se v tomto období uplatňuje vysoká flexibilita a používání nových způsobů řešení, na druhé straně je důležitý také postoj k výkonu a hodnotám, které si osvojuje jako vlastní a nepřekonatelné (Vágnerová, 2000, str. 255 - 260).

Adolescent prochází vývojem osamostatnění od rodiny. Prochází mnoha fázemi. Fáze se pohybují od postupné stabilizace, která znamená nalézání nových vztahů k rodičům a potřeby zůstat členem rodiny. K fázi osamostatnění, a ta je charakteristická utvořením vlastní jedinečné osobnosti většinou nápodobou vzorů z okolí. Mladý člověk preferuje intenzivní prožitky, vyžaduje absolutní svobodu, ale zodpovědnost nepřijímá. Člověk se tak dostává do tzv. mezifáze, kdy odkládá přijmout obě a dostává se k difúzní identitě, ztrátě motivace, zápornému sebehodnocení. Hodnocení druhých lidí považuje mladý jedinec za podstatné, protože stále přetrvává nejistota vlastní hodnoty. Významná je i příslušnost k určité vrstevnické skupině, ve které se může realizovat a identifikovat s ní. Partnerské vztahy

nabývají na významnosti, jelikož adolescent dosahuje intimní a vztahové zralosti, což se týká i sexuality a nabývání nových zkušeností. Jejich vztah lásky lze uchopit jako projev poznání sebe samého, ale na jiné úrovni. Většina adolescentních vztahů je založena na experimentech, které prochází fázemi zamilovanosti, navazováním vztahů a romantické lásky. Často se objevuje promiskuita, která vzhledem ke společenským hodnotám je v určité míře tolerována. Na druhé straně jsou dospívající více monogamní kvůli přenosným chorobám a strachu z gravidity (Vágnerová, 2000, str. 255 - 260).

Mladý jedinec se ocitá na prahu životní dráhy, kde přemýšlí o minulosti, přítomnosti a plánuje budoucnost s konkrétními ideály. Na druhé straně mladý člověk stojí u těžkých překážek, které se v tomto období mohou objevit. Mohou zde probíhat velmi silné krize osobnosti - „různé rozlady, deprese, obavy, konfuze (zmatek, chaos) rolí“ (Kohoutek, 2010).

Klíčový úkol v adolescenci je uspokojit potřebu identifikace se „vzory, modely, příklady“ a jejich napodobování. Jako nejdůležitější ctnost je zde brána věrnost svým konkrétním cílům, představám, hodnotám, zájmům a především své životní filosofii (Kohoutek, 2010).

Přechod mezi obdobími adolescence a mladou dospělostí, která zahrnuje převzetí dospělých rolí, dosahuje u různých mladých lidí různé míry zralosti, a to v různém čase a různou rychlostí. K tomuto přechodu nedochází ze dne na den, což v současné době někteří autoři označují jako jednu etapu života. Toto období nazývají jako „nastupující dospělost“ (=„vynořující se dospělost“/ emergent adulthood, Arnett, 2000), která často bývá vymezena věkem 18 až 25/29 let (Langmajer, Krejčířová, 2006, str. 170).

Arnett tento mezník definuje jako čas hledání vlastní identity zejména skrze pokusy v lásce, práci a v pohledech na svět. Dále období vymezuje jako čas nestability, který se může týkat především změn ve studovaném oboru, v práci, v bydlení či změny partnera. V tomto období je stěžejní čas pocitu „mezi“ – tedy mezníku pocitu už ne adolescent, ale ani ne dospělý. Také sem patří čas orientace na sebe – kdy v tomto období mladí lidé nepodléhají silné sociální kontrole, ale ještě nejsou zavazováni dospělými závazky. Posledním časem dle Arnetta je čas možností a optimismu vzhledem k vlastní budoucnosti (Arnett, 2000).

Druhé období, které je významné pro období předcházející plánování rodiny, je i mladá dospělost. Touto životní fází prochází jedinec ve věku od dvacátého až po třicátý rok života. A podle Kohoutka, který cituje Eriksna, je typickým znakem „intimita proti izolaci“ (Kohoutek, 2010).

Vágnerová (2000, str. 301) popisuje mladou dospělost jako nezávislost a osamostatnění se. Jde zejména o výhody spojené s finanční soběstačností, kdy dospělý si může svobodně

hospodařit se svými penězi, a připojuje se zde svoboda volby svých přátel a partnerů. Hlavní úkoly spojené s tímto obdobím jsou získání profesní role, stály partnerský vztah a rodičovství (Vágnerová, 2000, str. 301).

Rozvoj myšlení v této životní fázi je založen na zkušenosti a přehodnocování minulých zkušeností, problémů a jejich řešení. Významným bodem v mladém dospělosti je přechod od sobeckosti k zodpovědnému chování a péči o ostatní, s tímto je spojený i směr ke společnosti, k jejím hodnotám, normám a morálce. Hlavní úloha profesní role tkví v tom, že mladý člověk si uspokojuje svou práci potřeby, kterými mohou být potřeba seberealizace, změny, nových zkušeností, samostatnosti, otevřené budoucnosti, sebejistoty, perspektivy a dalších (Vágnerová, 2000, str. 306 - 315).

Základem tohoto období je dát možnost vzniknout spojení vlastní identity s identitou druhého člověka (Kohoutek, 2010). Stěžejní je tedy získání partnerského vztahu, který provází základní znaky intimity. A mezi ně patří sdílení přítomnosti, potřeba otevřenosti, vzájemná důvěra a respekt, výlučnost, sdílení budoucnosti (Vágnerová, 2000, str. 326-332).

Podmínkou je, že taková spojení vznikají beze strachu z rozpuštění vlastní identity. Týkají se zejména umění sdílení, které ovšem zahrnuje důležitý závazek opuštění soustředění se sám na sebe. Lásky je dle Eriksna nejvyšší čností tohoto období (Kohoutek, 2010).

V mladém dospělosti a ve vztahu partnerském je tedy největší důraz kladen na kvalitu a stabilitu vztahu. Mladý člověk upouští od fáze experimentující k fázi trvalejšího a především monogamnějšího vztahu. Tento vztah si prochází fázemi od romantické lásky k realistické, kdy se už oba vzájemně dobře znají, tolerují se a uspokojují si vlastní potřeby. Tyto potřeby mohou být: potřeba citové jistoty, učení, seberealizace, důkaz vlastní kvality. Volba partnera může záviset na identifikaci či předešlé zkušenosti v sourozeneckém soužití či ztotožnění se s rodičem nebo na základě vzájemné podobnosti např. v hodnotách, postojích, vlastnostech a jiných. Na partnerský vztah může navazovat manželství, které se ve společnosti očekává. Manželství se stává také součástí osobní identity jedince a je významným mezníkem v této životní fázi. Plní se zde stejné potřeby jako v partnerském vztahu, kde se připojuje ještě dítě a společný cíl v životě manželů (Vágnerová, 2000, str. 333 - 340).

K manželství jsou známé alternativy, jako jsou životy singles, nesezdaná soužití, registrované partnerství a jiné. Každá alternativa má své výhody a nevýhody. K těmto alternativám se vrátíme v dalších kapitolách.

Významnou skutečností je opak intimity, což míní autor izolací. Nejčastěji k ní dochází v situacích, kdy nejsou uspokojeny a naplněny všechny nároky (Kohoutek, 2010).

2.3 Výběr partnera

Volba partnera by měla být na základě svobodného výběru obou, tedy muže a ženy. Hlavní úlohu by zde měla hrát nezištná láska, ne finanční či majetkové zázemí partnera, či dohoda rodin, jak tomu bylo dříve (Singly, 1999, str. 62).

Zamilovanost je nejvýznamnější podmínkou budoucího vztahu, a většina vztahů zamilovanost prožívá. Na druhé straně se neustále objevují i vztahy z rozumu, které se vlivem času stávají velice vratké a rozpadají se. Před důležitým rozhodnutím, v oblasti partnerských vztahů, by si měl člověk sundat „růžové brýle“, jak uvádí autor (Šmolka, 1998). Perspektiva vztahu je dle autora založena na určitých faktorech. K těmto faktorům řadí:

- „Fyzické zalíbení a dotyková sympatie (příjemnost vzájemných dotyků)
- Temperamentové rysy (uvědomění si neměnných rysů temperamentu, či jeho zvýraznění)
- Povahové rysy (zamyšlení se nad neměnnými rysy povahy, která může být zrádná. Autor uvádí příklad, kdy „chorobná upřímnost se může změnit v neomalenost“)
- Partnerovo zázemí – tzv. podobnost původních rodin (výhoda vzájemné podobnosti, dochází zde k přebírání vzorů, modelů například v hospodaření rodiny, v komunikaci)“ (Šmolka, 1998).

Podle Singlyho (1999, str. 66) se stala také důležitým aspektem sociální a kulturní podobnost. Lidé se vybírají na základě podobných rysů a společenských statusů. Při prvním setkání muže a ženy je důležitý pocit zalíbenosti. Soulad mezi případnými budoucími partnery vzniká na dvou normách. A to normy sociální rovnocennosti a pohlavní komplementárnosti.

Způsob a místo seznámení partnerů jsou různorodá. Ve většině případů se seznámí na zábavách či večírcích. Místa seznámení partnerů můžeme rozdělit dle Singlyho (1999, str. 67) na veřejná místa, u nichž je typická otevřenost všem za minimální poplatek, například uvádí plesy, trhy, kavárny apod. Dalším místem seznámení zahrnuje místa rezervovaná či vybraná, ke kterým patří například setkání v práci, na koncertě či univerzitě apod. A posledním typem jsou soukromá místa, která představují místa u přátel nebo v rodině.

Singly (1999, str. 68) místa seznámení nazývá tzv. „trhem životních partnerů“. Trh životních partnerů charakterizuje jako místo, které umožňuje lidem hru dvojího charakteru. V této hře je důležité, aby si lidé uvědomili víru v lásku a uvědomění si skutečnosti důležitosti výběru osobnosti budoucího partnera, „že nesmějí žít s kýmkoli“, jak uvádí autor (Singly, 1999, str. 68).

2.4 Zakládání rodiny zejména z perspektivy mužů

Zakládání rodiny je stále jedním z nejdůležitějších životních cílů mladých lidí. Což může být překvapivé z demografického hlediska, kdy se ukazuje nízká sňatečnost a porodnost již od 90. let 20. století. Hodnota rodiny se v žebříčku životních hodnot nemění ani u mladé generace, která má spoustu jiných možností. A tím mohou být cestování, vzdělávání, kariéra, volnočasové činnosti, koníčky a další. Z výzkumů vyplývá, že ji ovlivňují jiné životní hodnoty a posouvají význam naplňování ideálu rodiny. Nejvíce hodnotu rodiny a její naplnění ovlivňuje zaměstnání a plnohodnotná práce. Dále se ukazuje, že sňatek se odkládá do pozdějšího věku, s čímž souvisí i narození prvního dítěte. Ideální věk pro uzavření manželství se u mužů vyšplhal k 31 letům⁵ (Höhne, Kuchařová, Svobodová, Šťastná, Žáčková, 2010, str. 12 – 13).

Většina populace mladých lidí chce mít děti, ale před tím, než je budou mít, zvažují své možnosti. Svou situaci hodnotí hlavně z pohledu ekonomické připravenosti, a zda si splnili svůj kariéerní post, a také míru ochoty vzdát se svého volného času o péči o své děti. Právě ekonomické hledisko vstupuje do popředí, a tak materiální zabezpečení se stává nejdůležitějším aspektem pro plánování prvního dítěte a založení rodiny. (Lechnerová, 2011, str. 88). Narození prvního dítěte se odkládá do vyššího věku, kdy ideálním věkem pro první dítě se stává věk v rozmezí 25 až 29 let u mužů (Šamanová, 2004).

Mladí muži a celková mladá generace stále vidí svůj budoucí život v manželství, ale před tím si chtějí společný život vyzkoušet žitím ve společné domácnosti. Z pohledu mladých je pro uzavření manželství nejdůležitější láska, materiální zabezpečení a touha narození dětí. Výzkum ukazuje i nepatrný počet respondentů, kteří by vstoupili do manželství kvůli finančním i společenským motivům. V souhrnu lze říci, že v období před založením rodiny vidí důležitost muži hlavně v ekonomické samostatnosti (vlastní bydlení), i splnění formálních předpokladů (plnoletost, dokončení studia) a také emocionální stránku (láska a soužití s partnerem na zkoušku) (Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000, str. 70).

Lechnerová popisuje několik faktorů oddalující početí dítěte či dětí do pozdějšího věku. Mezi hlavní faktory řadí „neochotu omezit svůj volný čas věnovaný svým zájmům, neochota omezit svůj rozvoj v zaměstnání, nevyhovující ekonomická a bytová situace, partner/ka nechce dítě či neexistence vhodného partnera/ky“. Posledním důležitým faktorem je psychická připravenost na roli rodiče (Lechnerová, 2011, str. 95).

⁵ Údaj platný k roku 2006

Z výzkumů obecně dále vyplývá, že lidé v manželství nebo v nesezdaném soužití jsou v životě spokojenější než lidé žijící sami, což může být touha či motivem pro vstup do manželství (Höhne, Kuchařová, Svobodová, Šťastná, Žáčková, 2010, str. 15).

2.5 Zahájení rodinného soužití

Rodina či rodinné soužití může mít mnoho podob. Mnoho výzkumů ukázalo, že je úplná manželská nukleární rodina tou nejhodnější v očích dnešní populace. V dnešní společnosti se již diferencuje mnoho jiných způsobů uspořádání soukromého života. Alternativní modely soužití a jejich výskyt v dnešní společnosti a postoje k nim, do značné míry ukazují vzrůstající tendenci. Zde však musíme brát na vědomí některé demografické ukazatele, jimiž jsou hlavně věk, vzdělání a pohlaví. Akceptace alternativních způsobů soukromého života je rozdílná především skrze pohlaví a věk (Dudová, Hastrmanová, Hašková, Maříková, Víznerová, Vohlídalová, 2007, str. 56).

Mladí muži ve věku 25 až 34 let jsou nakloněni spíše k alternativnímu způsobu žití, jako je nesezdané soužití i s dětmi, samostatné bydlení s vlastním bytem a život single. Žít s dětmi bez partnera hodnotí muži v jakékoli věkové kategorii stále stejně, jde spíše o malé procento kladného hodnocení. Posledním typem alternativního způsobu uspořádání soukromého života dle tohoto výzkumu je bydlení s kamarády nebo tzv. spolubydlení. Tento typ není nijak zvlášť kladně hodnocen v naší společnosti, závisí na věku a pohlaví, kladněji je přijímán mladými muži (Dudová a kol., 2007, str. 56).

Dle výzkumu je možné usoudit, že muži chtějí založit rodinu a vstoupit do manželství až v době, kdy jsou ekonomicky soběstační. Jiné rodinné uspořádání než manželské je v dnešní společnosti spíše důsledkem nedostatku zdrojů, a to zejména časových a finančních, které jsou podstatnou součástí udržení rodinné stability (Dudová a kol., 2007, str. 56).

Rodinné začátky lze tedy shrnout do scénáře následovně: prvním krokem zaměstnání a ukončení studia, věnování se svým koníčkům, sňatek či společné soužití v domácnosti, dítě (Kučera, in Fialová, 2000, str. 51).

Častým impulzem vstupu do manželství bývalo a někdy stále je těhotenství partnerky nebo rozhodnutí mít dítě. Dnešní generace žen vidí hlavní překážku právě v těhotenství (Chaloupková, 2011, str. 30). Většina dnešní mladé generace směřuje ke kroku založení rodiny a vstupu do manželství, ale začátek tohoto společného života začíná mít nejasné hranice a předmanželské společné soužití se stává běžnou praxí (Hamplová, 2003, str. 36).

2.5.1 Manželství a základní charakteristika

Manželství je v naší společnosti, jak už je zmíněno výše, tou nejrozšířenější formou rodinného soužití. Podoba manželství, jeho funkce a role v manželství prošlo jako rodina mnoha změnami. Přizpůsobuje se podmínkám, potřebám a vlivům naší společnosti. Na manželství stejně jako na rodinu lze pohlížet různými pohledy dle oborů vědních disciplín a autorů, některé z nich si přiblížíme.

Říčan (2004, str. 246) z pohledu psychologie se dívá na vstup do manželství jako na jeden z nejdůležitějších kroků na cestě životem. Tlak rodiny, přátel, společnosti, médií a literatury vidí jako pozitivní přínos, který by měl povzbuzovat mladé lidi ke vstupu do manželství. Tento tlak a povzbuzování by mělo pomoci „najít správnou cestu i mnoha mladým lidem, kteří by jinak dlouho tápali, příliš pomalu by se odpoutávali od rodičů nebo by setrvali v jiných vztazích, v nichž se cítí dobře, ale které nemohou vyústit do manželství“ (Říčan, 2004, str. 246). Toto pojetí manželství jako takové nedefinuje, ale podává nám způsob možného postoje k dnešnímu manželství mladými lidmi.

Šulová (2007) popisuje manželství jako „partnerství, jež je společností již nějakým způsobem (příkladně církví, státem, rituálem) legalizováno, ale stále se nemusí jednat o společenství, ve kterém jsou přítomny děti“.

Právo a zákony v našich podmínkách vidí manželství a jeho důležitost jinak. Poukazuje na důležitost dětí a účel vidí v nich. Právo definuje manželství jako „trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“. Takto se charakteristické rysy manželství definují v novém občanském zákoníku (NOZ, § 655).

Manželství ze sociologického pohledu, který nám nabízí Giddens, je jako „sociálně akceptovaný a posvěcený sexuální svazek mezi dvěma dospělými jedinci. Sňatkem dvou partnerů se stávají příbuznými nejen oni sami, ale i jejich rodiče, sourozenci a další pokrevní příbuzní každého z nich“ (Giddens, 2001, str. 156).

Autor se zmiňuje i o sériové monogamii, která je v západních společnostech rozšířeným trendem, vzhledem k vysoké rozvodovosti. Sériová monogamie představuje fenomén současné společnosti, kdy jedinec má možnost za svůj život vystřídat několik manželských partnerů, ale ne současně. Giddens zdůrazňuje, že dnešní mladá generace vstupuje do manželství především z představy romantické lásky. „Důraz na osobní uspokojení v manželství vyvolává rostoucí očekávání, která mnohdy zůstávají nesplněna, což se mimo jiné odráží na stále vyšší rozvodovosti“ (Giddens, 2001, str. 160).

Představy mladých lidí o vstupu do manželství se liší dle pohlaví, věku a vzdělání. Nicméně, lze říci, že u většiny mladé populace předchází vstupu do manželství společné soužití, čímž se sňatek posouvá do vyššího věku. Ale hodnota manželství se v povědomí mladé generace stále drží na vysokém stupni pomyslného žebříčku životních hodnot (Fialová, 2000, str. 78).

2.5.2 Jiné typy rodinného soužití (kohabitace, LAT,...)

Nejrozšířenějším typem rodinného, partnerského soužití než je manželství v naší společnosti, je nesezdané soužití. Nesezdané soužití, kohabitace, faktické soužití či život na psí knížku, takové jsou různé alternativy názvu typu partnerského soužití jiného než manželského. Pro přehlednost budu užívat termín nesezdané soužití.

O nesezdaném soužití mluvíme tehdy, kdy partneři opačného pohlaví spolu trvale a dlouhodobě žijí ve svazku podobném manželství, ale nejsou legitimně oddáni (Vítečková, Brabcová, 2010, str. 488). Nesezdané soužití má více podob. Rozlišují se dva základní typy postojů k nesezdanému soužití. Prvním typem máme na mysli trvalé nesezdané soužití, kdy nedojde ke sňatku mezi partnery. A druhý typ je chápán jako spolužití na zkoušku před svatbou (Chaloupková, Šalamounová, 2004, str. 15). V tomto případě jde spíše o proměnu tzv. námluv nebo o důvěrnější podobu „chození“, což umožňuje páru lépe se poznat, otestovat vztah a sebe navzájem, zda jsou těmi tzv. pravými. Uvolnily se normy ve společnosti, a to především v sexuálním chování, plánování dětí, vzhledem k rozšíření antikoncepce. Tuto formu soužití preferuje většina mladé generace, ale jen po určitou dobu, buď dojde ke sňatku, nebo rozchodu páru (Fialová a kol., 2000, str. 122 - 127).

Trvalé nesezdané soužití volí především jedinci, kteří nesouhlasí nebo se vnitřně neztotožní s institucí manželství. Tito jedinci věří, že funkční a stabilní rodinu lze zabezpečit i bez oddacího listu. K trvalému nesezdanému soužití se dále přiklání lidé po rozvodu, tedy po zkušenosti nefungujícího manželství, ovdovělí, a mladí svobodní lidé. Znakem možného trvalého nesezdaného soužití může být narození dítěte či dětí (ačkoliv přibývá párů, které vstupují do manželství, avšak teprve po narození dítěte), zpravidla menší rodinné příjmy, pobírání sociální podpory a dávek, ve většině případů na straně muže (Chaloupková, Šalamounová, 2004, str. 15).

Na druhé straně se ukazuje, že nesezdané soužití vyhledávají vzdělanější ženy, které tuto volbu soužití odůvodňují snadnějším případným rozchodem s partnerem, rovněžším rozdělením domácích činností a rolí, a případnými vysokými náklady na svatbu (Chaloupková, Šalamounová, 2004, str. 15).

V současné společnosti se začíná objevovat i další forma soužití, která je v zahraničí známa pod pojmem „Living apart together“ (LAT). Takovéto soužití partnerů znamená, že sami sebe označují jako pár, ale nežijí ve společné domácnosti, i když podmínky by k tomu měli (Chaloupková, Šalamounová, 2004, str. 15).

Postoj k nesezdanému soužití se v české společnosti během let mění. Dle výzkumu Naše Společnost 2009⁶ je patrné, že se snižuje počet lidí vidící důležitost manželství pro výchovu dětí, snižuje se počet svateb před narozením dítěte, naopak se zvyšují počty názorů lidí, kteří se obávají manželství kvůli rozvodu, postoj k manželství jako formalitě a bez výhod, důraz na svobodu a nezávislost, a podobné výroky, i proto lidé dávají přednost soužití. Z toho lze usuzovat, že naše společnost stále více toleruje a je liberálnější k nejrůznějším typům partnerského soužití, které představují alternativu k manželství. I když ve společnosti existuje názor, že manželství je jen formalitou, potvrzení vztahu úředním papírem nelze mezi nesezdané soužití a manželství klást rovnítko. Dle různých výzkumů existují mezi nimi rozdíly, především nesezdané soužití je křehčí a více nestabilní. Pouhý fakt svatebního rituálu může hrát velkou roli, především pro široké okolí a stvrzení vztahu. I z právní perspektivy je méně stabilní a nemá velké jistoty. Jiné podstatné rozdíly se neprojevují. Pořád lze předpokládat, že takové soužití je jen předpokladem budoucího manželství, aspoň tedy v našich podmínkách (Vítečková, Brabcová, 2010, str. 493 – 498).

2.6 Přejchod k rodičovství

Rodičovství a přechod k němu je nejdůležitějším krokem každého jedince. Jde o krok, který je nenávratný a má významné důsledky pro život jedince, vzhledem k jedinečnosti instituce rodičovství. Rodičem je člověk na celý život, není jednoduché se z něho vyvázat jako např. z manželství či pracovního poměru. V současné době se stává rodičovství fenoménem, který se odkládá na pozdější dobu. Mladí lidé si uvědomují zodpovědnost při narození dítěte, a proto možná jeho příchod odkládají (Haberlová, 2001).

Hodnota dítěte se posouvá, ale zároveň nabývá na hodnotě především ze stránky emocionální a vztahové. Ve společnosti je dítě pokládáno za nejvyšší hodnotu a mělo by smysluplně naplňovat partnerský vztah. Partnery může být chápáno jako posílení a vyvrcholení jejich vzájemného vztahu (Lacinová, Rajmic, 2003). V naší společnosti dochází ke změnám v časování narození prvního dítěte, což souvisí s poklesem porodnosti. Tento

⁶ projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění – Centrum výzkumu veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, dotazováno 1 082 obyvatel České republiky ve věku od 15 let

trend se stává problémem nejen naší společnosti, ale i zemí západoevropských (Chaloupková, 2008, str. 110).

Přechod k rodičovství je pod stále kulturním tlakem. A to především ze strany žen, protože jejich sociální status je úzce spjat s mateřstvím. Tento přechod nemusí být předem naplánovaný, ale může k němu dojít i mimovolně, neboli neplánovaně. V minulosti se jednalo o více než polovinu žen, které vstupovaly do manželství v raném těhotenství. Postupem času, změnou společenských podmínek a nástupem užívání antikoncepce se procento prvně narozených neplánovaných dětí zmenšilo. Změna přístupu k manželství přinesla naopak více narozených dětí mimo manželství (Šťastná, 2005, str. 6).

Změny v rodinném chování jako zvyšování narození dětí mimo manželství a bezdětnost patří mezi nejvýznamnější v naší společnosti. Časování rodičovství či ideální věk rodiče je rozdílný pro muže a ženy. Muži svými biologickými schopnostmi nejsou příliš omezeni, pouze pohlavní zralostí. Zatímco ženy mají svoji hranici určenou dle pohlavní zralosti a menopauzou. Dále jsou rozdíly určeny sociální věkovou normou, což pro ženy znamená omezení horní věkové hranice do vyššího věku než u mužů, kvůli zdravotním rizikům v době těhotenství a porodu ve vyšším věku. Tyto rozdíly se týkají neformálních sociálních norem, vedle nich stojí formální sociální normy, které se týkají např. asistované reprodukce nebo adopce, a ta jsou omezená věkem ženy⁷. Přesouvání rodičovství do vyššího věku vidí mnoho odborníků negativně. Jako největší sociální a psychologická rizika vidí ve velkém věkovém rozdílu mezi dětmi a rodiči, kdy jde především o obavu neschopnosti výchovy a péče o dítě do dospělosti. Naproti tomu rodičovství ve velmi nízkém věku má své rizika v nevyzrálosti a ekonomickém či materiálním zabezpečení rodičů (Chaloupková, 2008, str. 112-113).

Představy o ideálním věku při narození prvního dítěte u matky stojí Česká republika mezi západoevropskými a východoevropskými zeměmi, jenž ideální věk je 24,7 let. Zatímco ideální věk otce je 28,2 let, což se Česká republika řadí k zemím, kde je ideální průměrný věk otce nejvyšší. Srovnání s pevnými daty průměrného věku narození prvního dítěte a ideálním věkem narození prvního dítěte v České republice nám ukazuje značné rozdíly (Chaloupková, 2008, str. 110). Průměrný věk u otce je 31,2 let a u matky 27 let (Zeman, 2007). Rodičovství a přítomnost dětí můžeme označit za jednu ze základních ukazatelů kvality soužití partnerů (Lacinová, Rajmic, 2003).

K představám o ideálním věku při narození prvního dítěte patří i plánování velikosti rodiny neboli ideální počet dětí. V názorech na budoucí rodinu a počet dětí myslí více ženy

⁷ Kupř. asistovaná reprodukce je v ČR poskytována ženám do věku 48 let (http://archiv.soc.cas.cz/download/659/DaV08_2_pp109-130.pdf)

než muži. Zajímavé je, že ženy chtějí méně dětí než muži (Kučera, in Fialová a kol., 2000, str. 63). V roce 2006 dle výzkumného šetření je stále ideálním rodinným modelem dvoudětná rodina. Možností srovnání plánovaného a skutečného počtu dětí v rodinách je porovnání u rodičů s dětmi školního věku. Tímto srovnáním se potvrdil model dvoudětné rodiny a to zhruba 80 % (Svobodová, 2008).

2.6.1 Výchova a péče o dítě

Výchovu lze vymezit „jako cílevědomé, plánovité, systematické a všestranné konání směřující k přípravě člověka pro jeho společenské úkoly a osobní život“ (Šulová, 2014). O výchově mluvíme jako o celoživotním předávání a působení na člověka. Jejím prostřednictvím se jedinec začleňuje do společnosti a jsou mu předávány znalosti, dovednosti, postoje, zkušenosti, které jsou danou společností pokládány za významné. Výchova prošla mnohými změnami, kterými si prošla i společnost, především je ovlivněna kulturními podmínkami a různým chápáním člověka ve společnosti (Šulová, 2014).

Výchova dítěte je nejtěžším a nejnáročnějším úkolem v životě jedince- rodiče. Od rodičů se dítě učí důležitým věcem pro život, zároveň přebírá jeho postoje a názory. Rodiče svým dětem dávají příklad správné či špatné interakce se svým okolím, k vrstevníkům, k jiným dospělým. Do výchovy ve většině případů rodiče vkládají postoje, přístupy či vzorce chování od svých rodičů, jak přistupovali k nim jako k dětem. Tyto přístupy si mohou a nemusí uvědomovat a ani s nimi souhlasit, nebo dokonce mohou být dosti nežádoucí (Ježková, 2012). Ale je otázkou, zda je odmítavý přístup ke vzorcům výchovy převzatých od rodičů správný.

Labusová k převzatým vzorcům uvádí, že „dost lidí si tohle předsevzetí dává. A rozhodně je na místě přemýšlet, jak vlastně chci své dítě vychovávat, přičemž dochází i na zkoumání, kolik toho chci nebo nechci pro výchovu svého dítěte převzít od vlastních rodičů. Násilná snaha vyhnout se jejich metodám však obvykle nevede k cíli – instinktivně do schémat vlastních rodičů stejně naskakujeme a snahou vše popřít nanejvýš jen vytvoříme opačný extrém. Takže třeba ti, kdo byli sami vychováváni příliš přísně, bývají až příliš liberální a vychovávají si malého tyрана...“ (Ježková, 2012).

Známe různé styly výchovy, které se objevují v rodinách. Mezi ně můžeme zahrnout liberální přístup, kdy je dítěti vše povoleno. Dále perfekcionista přístup, v němž rodiče řídí dítě ve všech věcech nebo např. hýčkající rodiče, zde je zase dítě rozmazlováno. Také sem patří hypochondrizující styl, ten zahrnuje přes příliš velké znepokojení o dítě. Nakonec doplníme autoritativní nebo až tvrdý přístup k dítěti, což znamená, že dítě musí vykonávat

různé příkazy. Tento tvrdý přístup se může týkat dokonce i fyzického násilí, hraničícího s týráním (Kraus, 2008 str. 81-83).

Vyváženým výchovným stylem se rozumí tzv. demokratický, jenž je založen na partnerském vztahu, zahrnující vyváženou komunikaci a vzájemnou diskuzi (Kraus, 2008, str. 81-83). V tomto případě rodiče své dítě zahrnují láskou, snaží se reagovat na jeho potřeby a k omezování chování dítěte nepoužívají fyzické tresty. Demokratický styl výchovy je náročný vzhledem k chování k dítěti, ale je velmi vstřícný k nápadům a názorům dítěte. Důležitá je komunikace, kdy rodič jasně vymezí své představy o chování dítěte a případné důsledky špatného chování (Prevention - smart parents, 2009). Nutno podotknout, že výraz „demokratický“ tu není zvolen právě vhodně, jelikož nejde o přítomnost demokratických principů v pravém smyslu slova.

Převážná většina rodičů se při výchově dětí vyhýbá vyloženým extrémům a jejich výchovný styl se spíše některému z výše uvedených blíží, než že by mu plně odpovídal.

Šulová k přístupu k dítěti dodává „dítě má oba rodiče. Oba rodiče mají k dítěti specifickou roli. Některé matky se domnívají, že otec je jakási jejich náhražka, že je to nedokonale fungující matka. Otec je prostě otec, matka je matka. Jejich chování vůči dítěti je nezastupitelné, specifické a pro dítě životně potřebné“ (Šulová, 2014).

Z výsledků různých psychologických poznatků či výzkumů plyne, že nejvhodnějším výchovným prostředkem jsou společné činnosti. Společně vykonávané činnosti mají pozitivní charakter, který dítě učí spolupráci, komunikaci, vzájemné interakci s rodiči, prohlubuje se porozumění s rodiči, dochází k poznávání schopností, dovedností, přání, zájmů a cílů nejen dětí, ale i rodičů. Tyto činnosti pozitivně působí na vztahy v rodině a podporují emoční prostředí. V efektivních společných činnostech, jak nám nabízí Gillernová, „dochází ke zprostředkování činnosti i vzájemných vztahů více způsoby, zejména obsahem činnosti samotné, cílem, ke kterému činnost směřuje, komunikací, prožitkem (zážitkem) společné činnosti a vnějším rámcem (prostorové a časové ohraničení)“ (Gillernová, 2004, str. 12).

2.6.2 Rodičovské role

S výchovou jsou úzce spojeny i role rodičů. Role matky a role otce se liší, ale měly by být spolu ve vzájemné interakci. Každý ve společnosti zaujímá určité role, které se od něj očekávají. Od rodičů se očekává péče o dítě, jich sociální a emoční zralost a vyspělost k výchově dítěte, které mu budou poskytovat. Od dítěte se do určitého věku očekává jistá míra závislosti na rodičích (Lovasová, 2006, str. 6).

„Způsob rozdělení rolí a povinností v rodině je důležitou skutečností, která významně formuje možnosti rodičů sladit profesní a rodinnou sféru“ (Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006, str. 3). Ve způsobu rozdělení rolí se projevuje sociální stereotyp ve smyslu tradičního rozdělení rolí, ale do jisté míry se prosazují i nové modely rolí. Dle prováděného výzkumu se stále uplatňuje ve většině rodin tradiční model rozdělení rolí matek a otců, které je postaveno na principu komplementarity (Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006, str. 3).

Tradiční rozdělení rolí spočívá v ženské péči o domácnost a rodinu, kdežto muž se primárně věnuje své práci. I když pracující ženy se pokoušejí muže zapojit do chodu domácnosti, stále to nepřevažuje všeobecný trend tradičnosti rolí. Výzkum ukazuje rozdělení rolí, kdy ženy s dětmi do tří let vykonávají veškeré práce v domácnosti v 87%, jen 13% rodin si dokázalo rozdělit role ve skoro stejné míře. S péčí o domácnost souvisí i nakupování a především péče o děti, což častěji dělají ženy než muži. Muži asi v 72% se starají o opravy a údržbu domu či bytu. Ve volném čase se téměř rovnocenně starají o své děti, což se ukázalo v 63 % domácnostech. A posledním důležitým ukazatelem rovnocennosti rolí je hospodaření, o kterém spolurozhodují asi 71% rodin. Zajímavé zjištění přišlo s ukazatelem spokojenosti způsobu rozdělení rolí, kdy ženy jsou obecně spokojené s rozdělením rolí. Výzkum probíhal v rodinách, kde byly zejména malé děti do tří let, dá se předpokládat, že s věkem dětí bude narůstat i nespokojenost s rozdělením rolí v rodině, kdy žena přestane být tolik závislá na manželovi z finanční stránky (Ettlerová, Nešporová, Svobodová, 2006, str. 3).

V průměrné míře spokojenosti s tradičním rozdělením rolí souhlasí 60% mužů a 48% žen, kdy jde ve většině případů o osoby se středoškolským vzděláním. Je překvapivé, že tradiční model preferují vysokoškolsky vzdělaní partneři i dvoukariérová manželství. I když ženy vidí důležitost ve své kariéře a muži se podílí na dělbě práce o rodinu, jde neustále spíše o způsob dělení rolí kvůli ekonomickým důvodům než o posun v rovnosti rolí (Kubíčková, 2003, str. 3).

Šulová popisuje role rodičů jako „komplementární, vzájemně se doplňují“. Postavení matky a otce jsou specifické a nenahraditelné. Pokud matka vychovává dítě sama, nikdy nemůže nahradit roli otce. Muž dítě uvádí do jiných situací než žena. Muž dítě popichuje, destabilizuje, vnáší ho do tajů a průzkumů, učí ho vyrovnávat se se situacemi, na které musí reagovat novým způsobem. Naopak žena je nositelem stability, rovnováhy, uspokojuje jeho potřeby a přináší celkovou pohodu do rodinného prostředí. Šulová přirovnává roli otce jako k „mostu do společnosti“. Jde o situaci, kdy se dítě dostává do společnosti svých vrstevníků, pokud je ve výchově přítomen otec do věku tří let dítěte, je dítě lépe přijímáno svými

vrstevníky a má lepší podmínky pro vyrovnání se společností a náročnými situacemi (Šulová, 2014).

Zajímavé zjištění je, že pokud dítěti v raném věku odejde matka, otec je schopen stát se „prvopečovatelem“ neboli „matkou“, ale matka svůj způsob nemění (Šulová, 2014). To potvrzují ve své knize i Coltrane a Collins (2001), kteří udávají na stejnou úroveň schopnost péče o dítě jak ze strany otce, tak i matky. Zdůrazňují schopnost nezkušených otců naladit se a naučit se každodenní péči o dítě se o ně postarat stejně dobře jako matky. A pokud se dostanou do situace, kdy se stávají jediným pečovatelem o dítě, dostává se jim stejné interakce mezi ním a dítětem jako mezi matkou a dítětem (Coltrane, Collins, 2001, s. 437 - 438).

Role matky ve shrnutí spočívá v uspokojování potřeb dítěte a jeho péči, socializace a poskytování jistoty a bezpečí. Role matky při výchově se popisuje jako láska mateřská a nepodmíněná. Role otce se ukazuje v podněcování ke zvědavosti a vytrvalosti. Jejich vzájemná komunikace s dítětem je složitější, podporují dítě ve zkoumání a vytrvalosti k učení i k učení, které vedlo ke zklamání. Role otce při výchově je popsána jako láska otcovská neboli podmíněná. Pro zdárný vývoj dítěte je důležité, aby se seznámilo s oběma typy lásky a výchovy (Šulová, 2014).

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální práci obecně není jednoduché definovat. S definicí pojmu souvisí mnoho proměnných, ke kterým patří společenský a politický kontext a neméně období, ve kterém definice vzniká. Sociální práce vychází z mnoha vědních oborů, ale především jde o vědní a praktickou disciplínu. Hlavním úkolem se stalo řešení obtížné životní situace jedinců (Smutková, 2007, str. 7). Matoušek (2008, str. 12) uvádí sociální práci jako navazující na sociální a kulturní kontext dané země. Jde především o reakce lidí v konkrétním čase a místě na konkrétní problémy dané společnosti. Novotná popisuje disciplínu jako „různorodou, tvárnou a proměnlivou“ a nelze ji jednotně definovat i z důvodu nemožnosti vymezení jejího celého rozsahu a poslání oboru (Novotná, in Smutková, 2007, str. 7). Mezinárodní federace sociálních pracovníků schválila definici sociální práce v červnu 2000. Sociální práci rozumí podporu sociální změny, řešení mezilidských vztahů a problémů, která by měla směřovat k posílení a osvobození lidí kvůli zvýšení jejich osobního prospěchu a blaha (International Federation of Social Workers, 2014).

V jiných definicích se autoři zaměřují na praktickou část sociální práce, a dle ní sestavují definice tohoto pojmu. K takovým autorům patří zejména Šiklová. Současné pojetí sociální práce shrnuje jako „nekončící proces, během něhož obor dohání měnící se společnost, ve které se objevují nové problémy a známé problémy mění svou váhu. Sociální problémy je třeba nejen evidovat, analyzovat, ale je potřeba hledat i nové metody jejich řešení. Proto sociální práce nebude mít nikdy dlouhodobě stabilní, jednoznačný obsah, nikdy nebude možné tuto disciplínu vyučovat po několik let stejným způsobem. V tom je obtížnost i výzva sociální práce“ (Šiklová, 2010, str. 2). Šiklová svou definicí vystihuje postoj, kterým by se měla rozvíjet sociální práce, v níž vystihuje důležitost flexibility sociální práce na současné problémy dnešní společnosti.

Mladý dospělý člověk, který je svobodný, ale má vážnou známost, může být nahlížen 1. jako člen své orientační rodiny (sice dospělý, ale na pozici dítěte) a 2. potažmo člen dané rodinné domácnosti, 3. jako samostatný dospělý jednatel, 4. jako člen páru/partner a 5. jako člen v budoucnu zakládané nové prokreační rodiny.

Z každé z vyjmenovaných pozic mohou vyplývat specifické problémy. Sociální práce pak bude zohledňovat nejen problém, s nímž se daný člověk potýká, ale i případnou skupinu (systém), v němž daný člověk žije.

V dalších podkapitolách se zaměřím na sociální práci s mladými jakožto s jednotlivci a na sociální práci s orientační rodinou mladého dospělého.

3.1 Sociální práce s mladými dospělými

Sociální práce s mladými dospělými může mít podobu specifického pojetí sociální práce, a to sociální práce s jednotlivcem a jeho specifickým problémem. Sociální práce s jednotlivcem se zaměřuje na jedince a na jeho schopnosti řešení problému. Důležité je pochopení kontextu jedincova života, např. porozumění rodině (Gulová, str. 54). Problémy se mohou týkat např. hmotné nouze, nezaměstnanosti, vztahových problémů, ekonomických problémů atd.

Tato sociální práce probíhá ve větší míře v občanských poradnách, které mají své specifické zaměření a způsoby práce s klienty. Občanské poradny poskytují nezávislé, odborné, nestranné a bezplatné sociálně odborné poradenství. Poradny se pohybují v oblastech problémů:

- Sociálních dávek – druhy dávek, kam se obrátit pro výplatu atd.;
- Bydlení – např. problémy se vznikem druhem smluv;
- Sociální pomoci – např. opatření sociálního bydlení;
- Pojištění – např. práva a povinnosti plynoucí ze zdravotního či sociálního pojištění;
- Pracovně právních vztahů – např. řešení sporů se zaměstnavatelem;
- Nezaměstnanosti – např. potřeby rekvalifikace;
- Mezilidských a partnerských vztahů – např. řešení rozvodů, porozvodových problémů;
- Finančních a rozpočtových problémů – např. rizika zadlužování
- Právních (majetkoprávní, trestní, spotřebitelská, občanská řízení...) – např. sepisování žalob
- Zdravotnictví – např. poradenství v oblasti práv pacientů;
- Školství – např. získání informací o systému školství;
- Ekologie – např. řešení živelné pohromy atd. (Asociace občanských poraden, 2010).

Cílem poraden je nejen klientům poskytovat informace a kontakty na jiná odborná pracoviště, ale být především průvodcem klientových obtíží po celou dobu. Do poraden přicházejí lidé s různými problémy, služby poskytované občanskými poradnami nejsou

spojeny se specifickými oblastmi potíží, ale mají rozsáhlý záběr a dotýkají se mnoha sfér lidského života (Psychoportál, 2010).

Další služby, zejména sociální, které jsou poskytovány mladým dospělým, jsou rozepsány v podkapitole 3.3.

3.2 Sociální práce s orientační rodinou

Při zaměření na pojetí sociální práce s orientační rodinou se dostáváme ke specifické problematice a pojetí této disciplíny jako podoboru sociální práce. Sociální práce s orientační rodinou zahrnuje trochu jinou definici. V současnosti se mnoho sociálních pracovníků setkává při své práci zvláště s rodinou a jako s celkem s ní pracuje.

Sociální práce s rodinou je náročný proces, který vyžaduje v průběhu celého procesu uvážení souvislostí a rozebírání všech skutečností. Cílem spolupráce s rodinou je zaměření se na změnu sociálního fungování, s čímž je nutné rodině pomoci v obnově a udržení rovnováhy mezi požadavky společnosti a kapacitou rodiny vše zvládnout. Změna sociálního fungování se týká také adaptace rodiny na nové podmínky (Smutková, 2008, str. 35).

V sociální práci s rodinami se můžeme potkávat s různými rodinami a různými typy problémů. Každá rodina je jiná, má jiné problémy, i když vnější projevy se mohou podobat, jejich příčina může být jiná. Levická (2004, str. 84) seskupila rodiny do několika skupin, které se vyznačují podobnými problémy, z nichž vyžaduje každá rodina jiný přístup. Skupiny rodin s mnoha problémy, které se vyskytují častěji, rozdělila takto:

- rodiny s problémem úplnosti – páry, které mají problém se založením rodiny (bezdětnost v manželství); děti, které žijí v náhradní rodinné péči,
- rodiny s problémem hmotné nouze,
- rodiny s problémem sociální nouze,
- rodiny s problémem, kdy jeden či více členů bojují s nezaměstnaností; se závislostí na alkoholových či nealkoholových drogách; s chronickým onemocněním; děti s poruchami chování; rodiny s problémem domácího násilí či jiné násilí; jeden nebo více členů potýkající se s delikvencí,
- rodiny, které se nachází v rozvodové nebo porozvodové situaci či rozchodu rodičů,
- rodiny doplněné, a apod. (Levická, 2004, str. 84).

Levická (2004, str. 84) dále uvádí důležité okamžiky v životě rodiny, ze kterých by měl sociální pracovník vycházet a měl by jim porozumět. Mluví o obecném porozumění problému, což by mělo být:

- jak a proč problém vzniká v dané situaci,
- jak a do jaké míry rodinný problém souvisí se společenskou situací,
- jaké jsou možnosti řešení problému na obecné úrovni,
- jaká jsou pravidla pro rodinnou intervenci ve vztahu k danému problému.

Po pochopení obecné roviny problému a zjištění těchto informací, je důležité přistoupit a zjistit informace vzhledem ke skutečné rodině a jejich problému. K tomuto postupu patří otázky typu:

- jaká jsou specifika rodiny,
- jak je rodina připravena tíživou situaci zvládnout,
- jaká jsou osobnostní vybavení jednotlivých členů pro zvládání zátěžových situací,
- jaké máme možnosti spolupráce s rodinou v dané chvíli,
- jaké možnosti sociální práce nám může nabídnout dané prostředí pro rodinu,
- jakým sociálním kapitálem v současné době může rodina nakládat (Levická, 2004, str. 85).

V současné době se sociální práce s rodinou zaměřuje jak na vnitřní problémy rodiny, tak i na vnější, čímž mohou být např. začleňování rodin do společnosti a prevence sociálního vyloučení či zmírnění jejich dopadů (Smutková, 2008, str. 37).

V souvislosti se sociální prací s orientační rodinou, ze které pochází mladý muž (plnoletý), lze tuto problematiku zasadit do mnoha různých kontextů sociální práce, kupříkladu kdy se rodina nachází v hmotné nouzi. Pozice takového mladého muže není vůbec jednoduchá. Jednak je posuzován jako člen domácnosti a má-li dokonce vlastní příjem, tak je započítáván do příjmu celé rodiny. Dalším problémem v kontextu orientační rodiny a problému hmotné nouze je ztráta zaměstnání, ať již jen jednoho z členů či více členů rodiny, také závisí na délce ztráty zaměstnání. Mohou se zde objevovat existenční problémy, které mohou souviset se ztrátou bydlení, rozpadem rodiny atd. Specifickým problémem se může stát jakákoli závislost některého z členů orientační rodiny, ať už na alkoholových či nealkoholových návykových látkách, gambling či jiná závislost, která může vést až k rozpadu rodiny.

Do příjmu celé rodiny se zahrnují, které jsou rozhodné pro nárok na dávky, především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále

dávky nemocenského a důchodového pojištění a podporu v nezaměstnanosti včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. čisté příjmy (MPSV, 2014). V tomto případě se týká zejména výpočtu sociálních dávek, a to konkrétně příspěvku na bydlení, podpora v nezaměstnanosti, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení apod. Tím se mladý muž ocitá v situaci, kdy část jeho příjmu je odkazována i na ostatní členy rodiny. Tím přichází o poměrnou část svého příjmu a nezbyvá mu dostatek financí na své vlastní spoření či na osamostatnění se.

Případnou změnou jeho pozice v rodině by byla změna bydlení a změna tzv. trvalého bydliště. Odchod z rodiny, ale nemusí být jednoduchý, jednak sjednání nového bydlení je těžké a finančně náročné, a také by odchod znamenal pro rodinu ztrátu části příjmu, na které mohou být ostatní členové závislí. V takovém případě závisí na mladém člověku a jeho schopnosti se osamostatnit, a využít svůj potenciál k vlastnímu prospěchu. Také záleží na problému v jejich rodině, zda jde např. o mimořádnou událost či dlouhodobou ztrátu příjmů z důvodu zadlužení rodiny. Poté je důležitou otázkou přístup mladého muže k rodině a k jejich vzájemným vztahům. Mladý muž – syn se tak může ocitnout i na pozici živitele své orientační rodiny místo jednoho z rodičů, čímž se mu může opět znemožnit spoření a plánování své budoucnosti s partnerkou.

V takových to situacích je dobré, aby mladý muž vyhledal odbornou pomoc. Tím vyvstává otázka vhodné a dostatečné informovanosti o službách ve společnosti, které poskytují různé druhy pomoci v různých obtížných situacích.

3.3 Sociální služby v souvislosti s orientační rodinou

Sociální službou „se rozumí činnost nebo soubor činností“, které zabezpečují podporu a pomoc všem osobám v rámci prevence sociálního vyloučení či sociálního začlenění (zákon č. 108/2006, § 3). Skrze sociální službu je možné opatřit pomoc při péči o vlastní osobu, zabezpečit ubytování, stravování, pomoc s chodem domácnosti, s ošetřováním, s výchovou dětí, s prosazováním práv a zájmů, dále poskytování informací, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a psycho a socioterapie (MPSV⁸, 2014). Cílem sociálních služeb také bývá:

⁸ MPSV= Ministerstvo práce a sociálních věcí

- „podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu
- rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život
- snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatelů“ (MPSV, 2014).

Prováděcí předpis k tomuto zákonu upravuje základní činnosti u každé sociální služby (MPSV, 2014).

Obecně se služby věnující se rodinám mohou odlišovat:

- „podle délky trvání – krizové až dlouhodobé;
- podle prostředí – poskytované v domově rodiny, v instituci specializované na práci s rodinou, v komunitním centru nebo jinde;
- podle užití práce s rodinou – poradenství, odborně vedená terapie, svépomocné skupiny nebo jiné;
- někdy i podle toho, co dalo podnět k práci – např. ohrožení dítěte, ohrožení dospělého, rozvodová situace“ (Matoušek, 2008, str. 195 – 196).

Sociální služby se dle zákona dělí na tři druhy, kterými jsou sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence (z. č. 108/2006 Sb., § 32)⁹. Sociální služby poskytované rodinám jsou vymezeny zákonem o sociálních službách. Zákon vymezuje druhy služeb, které se mohou dotýkat problémů a nepříznivé životní situace rodiny. Druhy těchto služeb jsou sociální poradenství, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, služby rané péče, azylové domy, telefonická krizová intervence, krizová pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a terénní programy (MPSV, 2014).

Sociální poradenství se poskytuje všem osobám, které se ocitly v tíživé životní situaci. Každá sociální služba by měla poskytovat základní poradenství. Odborné poradenství „zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Služba obsahuje

⁹ Dále jen zákon či zákon o sociálních službách.

poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně“ (MPSV, 2014). Odborné sociální poradenství zabezpečují poradny, především občanské poradny, které se specializují na různá odvětví obtíží lidského života. V kontextu orientační rodiny, ve které žije mladý muž, který je plnoletý, mohou vyvstávat různé druhy problémů, kupříkladu to mohou být negativní postoje rodičů vůči partnerce. S takovým problémem se pojí sociální práce probíhající v rodinných poradnách, které poskytují služby i párům a všem členům v rodině. Poradny se zaměřují na mezilidské vztahy, a k tomu využívají různých psychologických postupů. Další problematikou může být orientace v síti finančních služeb při výběru např. vhodné hypotéky. V tomto případě je dobré využít finančního poradenství, v rámci občanské poradny.

Terénní programy jsou určeny jednotlivcům, kteří jsou ohroženi či žijí rizikový způsob života. Sociální služba je zejména poskytována problémovým skupinám dětí a mládeže, rodinám, osobám bez přístřeší, uživatelům drog, osobám v lokalitách ohrožené sociálním vyloučením a dalším skupinám osob, které mohou být ohroženy. Mezi hlavní cíle terénních programů patří aktivní vyhledávání ohrožených osob v jejich přirozeném prostředí a snažit se mírnit důsledky jejich způsobu rizikového chování. Tato služba je bezúplatná (MPSV, 2014). V kontextu možné problematiky sociální práce s orientační rodinou, ze které pochází mladý plnoletý muž, a jim poskytované sociální služby, by se například v tomto momentu týkaly možné závislosti na nealkoholových látkách, které by užíval samotný mladý muž či jiný člen rodiny, čímž by se mu mohla omezit možnost plánování rodiny. Se závislostí by mohla souviset i případná trestná činnost. V těchto ohledech by se právě mohly obrátit na terénní program v jejich městě, který by mohl pomoci s navázáním kontaktu se všemi členy rodiny a s předáním kontaktů na návazná zařízení, která se věnují podpoře celé rodiny.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se řadí ke službám ambulantním, které jsou určeny dětem a mládeži ocitající se v tíživé sociální situaci či jsou ohroženi takovou situací (Česká asociace streetwork, 2008, str. 5). Služba je především určena dětem a mládeži ocitající se ve vyloučených lokalitách, žijící rizikový způsob života, jsou ohroženi sociálně – patologickými jevy či žijí život, který je ve většinové společnosti nepřijatelný (MPSV, 2014). Dále je určena dětem, které nevyhledávají standardní formu pomoci a péče. „Jde o navázání a udržování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Cílem je umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohly řešit

svoji nepříznivou sociální situací“ (Česká asociace streetwork, 2008, str. 5). Služba je poskytována zdarma (MPSV, 2014).

Krizová pomoc může být ambulanti nebo pobytová sociální služba, která je především stanovena pro osoby ocitající se v ohrožení života či zdraví a svoji situaci nedokáží řešit sami bez pomoci druhých. Do služby se zahrnují ubytování, poskytnutí stravy, terapeutické aktivity nebo pomoc při zajištění práv a zájmů. Sociální služba je zdarma (MPSV, 2014). To souvisí s možnou obtížnou situací, kdyby se mladý muž s partnerkou ocitli bez příjmů a došlo tak ke ztrátě bydlení, a neměli možnost jiného ubytování. Zde by jim poskytli všechny informace o návazných službách a jiných možnostech řešení jejich situace.

Telefonická krizová intervence je určena pro osoby, které se ocitly v ohrožení života, zdraví či jiné obtížné životní situaci a sami svými silami nejsou schopni ji vyřešit. Služba je poskytována jednorázovými či krátkodobými intervencemi a zadarmo (MPSV, 2014).

Azylové domy jsou určeny osobám bez přístřeší tedy i rodinám, které se ocitnou v situaci bez domova. Jde o pobytovou službu, která je poskytována na přechodnou dobu (MPSV, 2014).

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této kapitole a následujících podkapitolách své diplomové práce se budu zabírat metodologií výzkumu a jeho jednotlivými aspekty. Do těch lze zařadit etická hlediska výzkumu, cíl výzkumu a výzkumnou otázku, charakteristiku výzkumného souboru, a nedílnou součástí je také průběh a analýza dat.

Jako metodu své práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Kvalitativním výzkumem může být jakýkoli výzkum, který nebyl prováděn statisticky či jiným způsobem kvantifikace. K takovým výzkumným procesům patří například studium života lidí, chování, postojů či činnost organizace (Straus, Corbinova, 1999, str. 10). U kvalitativního výzkumu je předností (Hendl, 2005, str. 52-57), pro výzkumníka získávání hlubších a detailnějších popisů a náhledů na konkrétní problém. Jako další výhody kvalitativního výzkumu uvádí zejména vzájemnou blízkost výzkumníka a dotazovaného, kdy výzkumník se ocitá uvnitř konkrétních situací. Dále výhodou může být možnost studování procesů, jehož data jsou hloubková a bohatá.

V tomto výzkumu jsem kvalitativní výzkum uskutečnila metodou rozhovorů formou polostrukturovaného rozhovoru. Podle Zicha (2004, str. 39) je rozhovor „systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným s cílem získat informace prostřednictvím otázek, které klade tazatel. Prostřednictvím rozhovoru zkoumáme mínění, názory, či postoje lidí.“

Pro dosažení sběru informací jsem využila polostrukturovaný rozhovor (s předem stanovenými tématy a záchytnými body), zjevný (kdy průběžně a zjevně zaznamenáváme odpovědi) a individuální (Zich, 2004, str. 39 – 40). Miovský ukazuje polostrukturovaný rozhovor na výhodách jak ze strany strukturovaných rozhovorů, tak i nestrukturovaných. Výzkumník před samotnou realizací rozhovoru si sestaví možné znění otázek a okruhů, kterým by chtěl věnovat pozornost. Značnou výhodou tohoto typu rozhovoru je, že výzkumník nemusí pevně dodržet strukturu otázek a nechává dotazovanému prostor pro vyjádření svých postojů. V průběhu rozhovoru lze i otázky zaměňovat či přeskakovat a tím ho tak maximálně využít. Délka rozhovoru a věnovaný celkový čas rozhovoru záleží na čase a možnému věnovanému prostoru výzkumníka a dotazovaném, k potřebě vysvětlení a vyjasnění si postojů a odpovědí na otázky (Miovský, 2006, str. 159 – 160).

Pro vlastní realizaci polostrukturovaného rozhovoru jsem ho rozdělila do 6 hlavních okruhů a následných dalších doplňujících otázek. První oblastí rozhovoru spočívaly otázky na *definici rodiny*. Druhý okruh otázek se týkal *současného vztahu s partnerkou a budoucnosti jejich vztahu*. Třetí navazuje na *představy o jeho budoucí rodině*. Čtvrtý okruh se týkal samotného *plánování rodiny*. Pátá část rozhovoru zahrnovala *pohled na roli rodičů, dětí a*

jejich výchovu. A poslední část se věnovala *případné sociální intervenci* v plánování rodinného života. Schéma polostrukturovaného rozhovoru jsem vložila mezi přílohy diplomové práce.

4.1 Etická hlediska výzkumu

Výzkumný proces je spojen s etickými otázkami a pravidly jakožto nedílnou součástí při zpracování výzkumu. Hendl sestavil pravidla zásad etického jednání během výzkumného procesu. Mezi tyto pravidla obecně patří:

- získání informovaného souhlasu. Hendl ho rozděluje na aktivní a pasivní. Aktivním souhlasem myslí podepsání dokumentu či formuláře. Pasivní souhlas vidí jako slovní vyjádření souhlasu bez podpisu.
- nezatajování jakýkoliv informací týkajících se rozhovorů a samotného výzkumu.
- svoboda odmítnutí, kterou popisuje v respektování jakéhokoli odmítnutí zodpovězení otázky či ukončení samotné spolupráce.
- anonymita, která zahrnuje identitu dotazovaných účastníků výzkumu, jež nesmí být odhalena nikomu dalšímu a ani rozpoznána (Hendl, 2005, str. 155).

Výzkumník by dále měl mít na mysli, že dotazování se účastní výzkumu dobrovolně a kvůli němu. Ve výzkumném procesu by neměl také výzkumník zapomínat na ponechání možnosti výběru místa a času konání samotného výzkumu. Dále by měl respektovat ztrátu zájmu na účasti či neodhalení některých informací atd. K etice jednání během výzkumného procesu náleží i vhodnost délky samotného výzkumu, který by neměl přesáhnout předem stanovený čas určený k výzkumu (Bugel, Šlechtová, 2012, str. 184 – 186).

Spolupráce s respondenty se řídila dle těchto pravidel. Anonymita respondentů je zachována použitím fiktivních jmen a názvů měst či vesnic, ve kterých žijí. Před zahájením každého rozhovoru byli respondenti ujištěni o zachování jejich anonymity, použití a využití rozhovorů sloužících jen pro účely vypracování diplomové práce. Dále byli ubezpečeni o nezveřejnění a nešíření jejich rozhovorů a ani přepisů našeho rozhovoru jakožto zachování jejich soukromí a anonymity. Respondenty jsem kontaktovala pomocí e-mailu, a seznámila je s názvem a účelem své diplomové práce. Navrhla jsem jim, aby si zvolili čas a místo konání našeho rozhovoru. Před zahájením každého rozhovoru jsem je znovu ubezpečila o jejich anonymitě, požádala o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon a také upozornila na

možnost kdykoli rozhovor ukončit či neodpovídat na některou z otázek, pokud by se jim zdála nepříjemná. Poté jsem seznámila s možností doptání se na vše, čemu by případně nerozuměli a s možností vyřešení jakýkoliv nejasností.

4.2 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem mé diplomové práce bylo především zjistit pomocí kvalitativního výzkumu s užitím polostrukturovaného rozhovoru citlivé momenty týkající se procesu zakládání rodiny u mladých mužů s „vážnými“ vztahy.

Předem je důležité si uvědomit, že fenomén rodičovství, touha mít děti či zakládat rodiny se postupem času mění z generace na generaci. Objevují se nové fenomény s narůstající tendencí jako dobrovolná bezdětnost, odkládání prvního dítěte po 30. roku života, větší nárůst podílu vysokoškolsky vzdělaných žen atd. Perspektiva rodiny a její hodnota je ale stále na vysoké úrovni, jen se mění její podoba a čas, kdy k zakládání rodiny dochází, a přibývá těch, kdo ve výsledku rodinu nezaloží (nejedná se však o početní většinu). Představa o založení rodiny a jejím uspořádání (včetně rolí) a kroky k tomu vedoucí se staly předmětem mého výzkumu v diplomové práci, a to z pohledu konkrétních dnešních mladých mužů, kteří mají (ze svého pohledu) „vážnou“ známost.

Záměr práce byl sestavený konkrétně takto: „Skrze představy mladých mužů o procesu zakládání rodiny identifikovat možné sociálně citlivé momenty, které mohou být výzvou pro plánování sociální intervence“.

S cílem práce souvisí určení si výzkumné otázky. A ta zněla: „Jaké jsou představy a zásadní sociálně citlivé momenty z pohledu mladých mužů s „vážnou známostí“ na zakládání rodiny?“ Následné odpovědi na výzkumnou otázku se staly stěžejní pro vypracování cíle mé diplomové práce.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor představovali mladí muži ve věku od 18 let do 28 let, kteří byli vybíráni technikou snowball. „Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy. Vlastní proces výběru začíná u jednoho nebo více jedinců, o nichž se ví, že splňují daná kritéria“ (Hartnoll a kol., 2003, str. 19). Poté je s osobami uskutečněn rozhovor a na jeho konci jsou požádáni o zprostředkování kontaktu s vhodnými osobami, které by mohly splnit předem dané znaky určující k rozhovoru. Poté se proces opět opakuje s těmito „vhodnými“ kandidáty. Výzkumný

soubor se tak rozrůstá díky rozrůstání sociálních kontaktů a sítí vhodných kandidátů k rozhovoru (Hartnoll a kol., 2003, str. 19).

Touto metodou bylo vybráno celkem patnáct potenciálních dotazovaných, z nichž prvních deset komunikačních partnerů odmítlo spolupráci a z účasti na výzkumu odstoupilo. Již po představení mé práce a cíle výzkumu, mi odmítli spolupráci vzhledem k charakteristice otázek. Ve většině případů jsme rozhovor ukončili během položení prvních otázek, které se jim zdály dosti osobní, a nechtěli na ně odpovídat. Po uvážení jsem tyto rozhovory nezahrnula do analýzy výsledků výzkumu. Podrobněji se mi tedy podařilo nahlédnout do pěti případů. Vzhledem k faktu nedostatečného počtu rozhovorů a nezodpovězení některých otázek nelze mé závěry takzvaně zobecnit vzhledem k teorii – tzn. nelze říci, zda by se při dalším doplnění výzkumného souboru neobjevily nové souvislosti. V kvalitativním výzkumu samozřejmě nejde o zobecnění vzhledem k populaci, avšak v tomto případě nemohlo být dosaženo ani tzv. teoretické saturace.

Ve výzkumu jsem využila polostrukturovaných rozhovorů, které jsem pak podrobně analyzovala. Účastníky výzkumu jsem zde nechtěla prezentovat primárně po jednotlivých případech, jakoby tomu bylo u případové studie, ale dle klíče konkrétních zjištění ve zvolených oblastech zájmu. V rámci prezentace výsledku jsem se spíše jistým způsobem snažila o simulaci situace nasycení teorie. Avšak vzhledem k výše uvedeným faktům jde pouze o simulaci pro účely diplomové práce. Tím pádem nebyla ani na úrovni provizorního konceptu umožněna teoretická saturace. Vyvozované závěry platí pouze pro dané případy – a nad jejich rámec nanejvýš formou analogie.

V konečné fázi jsem tedy získala pět respondentů (komunikačních partnerů), kteří splnili daná kritéria k zařazení do výzkumného souboru. Hlavním kritériem bylo mužské pohlaví, věk a to 18 až 28 let a především status „vážného“ vztahu s partnerkou. Právě v životním období od 18 až 28 let si mladý člověk utváří názory, očekávání a postoje k hodnotám vůči společnosti. A především se ocitá v momentě, kdy přemýšlí o své minulosti, přítomnosti a plánuje budoucnost s konkrétními ideály. Partnerské vztahy zde nabývají na významnosti, jelikož mladý člověk, na začátku tohoto období, dosahuje intimní a vztahové zralosti, což se týká i sexuality a nabývání nových zkušeností. Za hlavní úkoly v tomto období bývají považovány ty spojené s dokončováním vzdělání, navázáním stálého partnerského vztahu a případně zahájením rodičovské dráhy.

Tento vybraný věkový rozptyl, 18 až 28 let, byl vybrán jednak z důvodu jisté plnoletosti dotazovaných. A horní hranici věku, 28 let, bylo těžké stanovit, ale nechtěla jsem větší věkový rozdíl u dotazovaných než deset let. Mluvíme zde o tzv. nastupující dospělosti, která

často bývá vymezena věkem 18 až 25/29 let. Macek (1999) na tento jev upozornil dříve, během svých seminářů na vysokých školách, než bylo období nastupující dospělosti popsáno Arnettem. Mackovo zjištění odpovídá jednomu z podstatných rysů nastupující dospělosti, a sice pocitu, že jedinec je na půli cesty mezi adolescencí a dospělostí. Charakteristické rysy nastupující dospělosti jsou hledání identity, množství různorodých možností, nestabilita (změna oboru studia, partnerů, bydliště..), zaměření na sebe – vlastního rozvoje, prožívání životní etapy „mezidobí“, přijetí odpovědnosti za sebe, samostatné rozhodování a finanční nezávislost. Právě tyto charakteristiky se staly důvodem pro vyčlenění této věkové kategorie (Arnett, 2004).

Od dotazovaných komunikačních partnerů jsem se snažila získat všechny potřebné informace týkající se představ rodiny a jejich partnerského vztahu, představ o jejich současném vztahu, plánování rodiny, jejich roli v rodině, rodičovství a sociální intervenci.

4.4 Průběh výzkumu

Na výzkumný proces jsem se snažila poměrně dlouho připravit. Během roku 2014 jsem si nejprve stanovila okruhy oblastí, které se zdály být důležité dle daného tématu diplomové práce k sestavení schématu rozhovoru. Po delších úvahách nad daným tématem práce a souvisejícím cílem a návazností jednotlivých okruhů jsem sestavila definitivní podobu okruhů pro polostrukturovaný rozhovor.

Následující přípravnou částí bylo zajištění funkčního diktafonu, vytištění pomocných schémat okruhů pro polostrukturovaný rozhovor, kontaktování a domlouvání schůzek s potenciálními komunikačními partnery. Oslovování respondentů probíhalo pomocí získaných e-mailových adres a technikou snowball. Při každém oslovení potenciálního komunikačního partnera předcházelo seznámení s mou diplomovou prací a jejím účelem. Dále jak bude výzkum probíhat a zpracován, ubezpečení o dodržování anonymity a nešíření jakýkoliv informací jinak než prostřednictvím anonymizovaných zjištění v rámci diplomové práce. Komunikačním partnerům jsem navrhla, aby si zvolili místo a čas našeho setkání. Na každé setkání jsem se předem připravila a včas dorazila na smluvené místo. Opět před zahájením našeho rozhovoru byli seznámeni s výzkumným procesem, diplomovou prací a zároveň požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon.

Ve většině případů jsme se setkali v kavárně či na podobném veřejném místě, kde vládla příjemná atmosféra. Všichni respondenti byli velice vstřícní a otevření k mým otázkám, které byly dost osobního charakteru. I když právě to občas odpovídalo obsahu odpovědí, některé byly krátké a strohé. U některých otázek respondenti nechtěli vůbec

odpovídat z důvodu svých osobních obav, ale ani tak to nenarušovalo průběh rozhovorů. V jiných případech byly na druhou stranu nad očekávání otevřené, což mě mile překvapilo. K jiným problémům v průběhu rozhovorů nedocházelo. Jen se stávalo, že potřebovali více času na přemýšlení, zopakování otázky či ujasnění si podstaty otázek nebo jejich odpovědí, což je pochopitelné. Vzhledem k tomu, že znění otázek se mohlo zdát z pohledu dotazovaného zavádějící, nepodstatné, nepochopitelné či neuchopitelné. Vždy jsme si vše ujasnili a nesrovnalosti vyřešili. Takto byla zajištěna poměrně vysoká validita získaných dat (výpovědí). Každý rozhovor trval minimálně hodinu a půl. Jen v jednom případě jsme byli omezeni časem v trvání necelé hodiny, kvůli pracovní a studijní vyčerpání respondenta, což jsem zcela respektovala.

4.5 Způsoby analýzy dat

V prováděném výzkumném procesu jsem využila kvalitativní metodu sběru dat. Někteří autoři uvádějí důležitost rozřídění a redukování takto sesbíraných dat, aby bylo možné s nimi i nadále pracovat. Redukce dat nesmí být oddělena od analýzy a zobrazení těchto dat, jinak by mohlo docházet ke zkreslení jejich kontextu (Hendl, 2005, str. 207).

K transkripci dat mohou být využity čtyři techniky, kterými jsou doslovná transkripce, komentovaná transkripce, shrnující protokol, selektivní protokol. Transkripcí se rozumí převedení mluveného projevu do písemné podoby, která pak umožňuje zpracování výzkumu. Poté je možné různé místa si barevně podtrhat, oddělit, využít komentáře, srovnávat jednotlivé pasáže textu či vytvářet seznamy (Hendl, 2005, str. 208). Ve výzkumu bylo využito doslovné transkripce rozhovorů s následnými komentáři u jednotlivých otázek, barevné podtrhávání a vytváření seznamů.

V dalším kroku je nutné vytvořit si návrh kategoriálních dat. Kategoriální systém se především využívá k redukci získaných dat. Tyto systémy se užívají u „kódování záznamů rozhovorů, pozorování nebo dokumentů“. Pro systematickou klasifikaci a rozřídění dat je důležité vytvoření si vlastního návrhu těchto popisných systémů ze získaných dat. Poté se uspořádají, tím že je přiřadíme k různým nadpisům (Hendl, 2005, str. 211).

Hlavní zobrazovací metodou je samotný text, jak uvádí Hendl (2005, str. 213). Pro zpřehlednění doporučuje (podle zvážení s ohledem na povahu výzkumu a dat) použití i jiných technik, jako jsou např. tabulky, grafy, mapy atd. (Hendl, 2005, str. 213).

Do své práce jsem zahrнула tabulky „(věk, vzdělání, perspektiva vzdělání, orientační rodina, atd.)“, které jsem vytvářela pro zpřehlednění a zlepšení orientace v různých vztahových kategoriích dotazovaných.

„Interpretace dat je doplňována plnými citacemi částí interview, výňatky z terénních zápisků nebo poznámkami z provedených skupinových diskusí“ (Hendl, 2005, str. 223).

Přístupy k analýze dat jsou nám známy ve čtyřech variacích. Mezi ně patří:

- kvazistatistické metody;
- metody pomocí šablony;
- editovací šablony;
- postupy na základě proniknutí do textu (Hendl, 2005, str. 225).

Ve své analýze dat jsem se snažila využít editovacího postupu. Editovací postup je znám jako nejpoužívanější metodou. Lze ho charakterizovat jako metodu zaleženou na interpretaci dat s charakteristickou pružností. Typickým příkladem tohoto postupu je zakotvená teorie (Hendl, 2005, str. 225).

Zakotvená teorie „je návrhem hledání specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby“. Podstatnými kroky této teorie jsou kódování a průběžné psaní poznámek (Hendl, 2005, str. 243-244).

Ve svém výzkumu jsem se snažila držet těchto výše popsaných zásad a pomocí ní analyzovat získaná data.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V poslední fázi své práce se zaměřuji na vyhodnocení výzkumu a následně na diskuzi nad zjištěnými jevy a souvislostmi. Cílem mé diplomové práce bylo zjistit a zachytit citlivé momenty týkající se procesu zakládání rodiny u mladých mužů s „vážnými“ vztahy.

5.1 Profily komunikačních partnerů

Profily dotazovaných mladých mužů představuji formou miniportrétů. V rámci zachování anonymity komunikačním partnerům jsem, již při přepisech rozhovorů připojila každému z nich fiktivní jméno. V miniportrétu krátce seznamuji s konkrétním dotazovaným, a to především s jeho věkem, vzděláním, perspektivou vzdělání, s jeho ukotvením ve vztazích v orientační rodině a s kontextem současného partnerského vztahu. Všichni komunikační partneři mají sourozence. Jeden z dotazovaných má 1 nevlastního sourozence (Luboš), další má jednu sestru (Radek), jinak ostatní mají po dvou sourozencích.

Údaje o orientační rodině v rámci profilů uvádím proto, že většina dotazovaných na ni během našeho rozhovoru odkazovala. Právě orientační rodina může být zdrojem uvedených názorů, postojů a očekávání od dotazovaných mladých mužů. Během analýzy výsledků se ukázala přímá souvislost s názory dotazovaných od fungování jejich orientační rodiny „...*inspiraci budu brát ze svojí rodiny...*“ (Luboš). To ladí i s tím, že do Lubošovy rodiny (viz níže) zasahovala i babička, tj. počítá se tam s mezigeneračními vztahy.

Ve svých výpovědích často odkazovali na svoji rodinu a na funkčnost jejich společných vztahů. Na funkčnosti vztahů v jejich rodině založili své pohledy na zakládání rodiny a co je pro ně v těchto souvislostech důležité.

Jeden z prvně oslovených byl **Honza**. Honza má 23 let, má ukončené středoškolské vzdělání a je zaměstnán jako automechanik. V budoucnu by si přál dostudovat obor nadstavbového typu s ukončenou maturitou. Honza vyrůstal v úplné fungující rodině, ale postupem času se vzájemný vztah jeho rodičů zhoršil. Důvěru má pouze k otci, se kterým si dokáže promluvit o všem, co ho trápí a s čím by potřeboval poradit. Jde o vzájemný důvěrný vztah, který funguje oboustranně. K matce takový vztah nemá, protože si s matkou nerozumí a nedokáže s ní mluvit o zásadních věcech. Honzova rodina je věřící. V dětství pravidelně navštěvoval bohoslužby, ale s narůstajícím věkem to nepovažoval za důležité, i když se stále považuje za věřícího člověka.

Se svou přítelkyní se Honza seznámil před 5 lety přes svoji kamarádku z dětství na vesnické zábavě. Chodit s ní začal před 5 měsíci, kdy se opět setkali na oslavě narozenin kamarádky. Jeho představa o budoucím životě je lépe se poznat se svou partnerkou, zajistit si

stálou pozici v práci, započít nastavbové studium a naspořit finance. Pak po nějakém čase zkusit spolu s partnerkou žít v jedné domácnosti. Po této zkoušce společného žití začít společně plánovat trvalé zázemí, svatbu a děti.

Luboš má 19 let a vystudoval střední technickou školu. Zkoušel se přihlásit na vysokou školu, ale tam ho nepřijali a nyní je nezaměstnaný a hledá uplatnění v oboru. Nezaměstnaný je od léta. Práci by si chtěl najít jen na letošní rok a zkusit opětovné přihlášení ke studiu na vysokou školu. Orientační rodina Luboše se dá popsat jako úplná. Luboš do svých dvou let žil pouze s matkou. V té době matce pomáhala s péčí o Luboše babička (matka Lubošovy matky). S babičkou dodnes vychází velmi dobře a jejich vztah je postaven na přátelství. Po dvou letech se matka znovu provdala. Nevlastního otce vždy Luboš vnímal jako otce vlastního, protože svého biologického otce nikdy nepoznal. Jejich vztahy jsou postaveny na upřímnosti a otevřenosti. Nikdy se nemusel bát přijít si pro radu či pochopení.

Se svou partnerkou se Luboš zná od svého dětství. Byli sousedi a chodili spolu do mateřské a základní školy, a od té doby spolu kamarádili. Se současnou partnerkou se sblížili až na společné dovolené s kamarády před rokem. Poté začali spolu udržovat intimní vztah, který se vyvinul ve „vážnou“ známost. Luboš se svou partnerkou chodí více než rok. Svoji budoucnost vidí v udržování vztahu s partnerkou a po dokončení plánovaného studia a nalezení práce, ve společném bydlení, které neplánuje dříve než za tři roky. Po zkoušce společného žití si představuje svatbu a popřípadě narození prvního dítěte.

Radek je ve věku 28 let a studoval střední průmyslovou školu, po které nastoupil na vysokou školu zaměřenou na technický obor strojírenství. Nyní je ale zaměstnán jako vedoucí v jiném oboru. Radek vyrůstal s otcem i s matkou. V té době jejich vztahy byly dobré a fungující na jasných pravidlech, mezi kterými Radek zmínil i sankce za jejich nedodržení. Otcův vztah k synovi byl postaven na autoritativním postoji k výchově. V Radkově dospělosti (když mu bylo dvacet let) se rodiče rozvedli. Radek zůstal žít ve společné domácnosti s matkou. S otcem skoro žádné vztahy neudrží, vidí se dvakrát či třikrát za rok. Radkův vztah s otcem nefunguje z důvodu finančních neshod, které vyplynuly u rozvodu. Jeho vztah s matkou je založen na určité toleranci týkající se společného soužití. Obecně si však Radek s matkou nerozumí a téměř spolu nekomunikují.

Se svou partnerkou se poznal na oslavě narozenin jejich kamaráda, na niž partnerka přišla taktéž. Do té doby se neznali. Poté navázali komunikaci přes sociální sítě, a na to proběhla první schůzka. O vztah začalo jít, když se oba rozešli se stávajícími partnery. To bylo cca 14 dní poté, co se poznali. V současné době spolu chodí pět let. Na svou budoucnost

nahlíží jako na společnou se svou partnerkou, s níž hledá společné řešení bydlení. Po dokončení partnerčina studia by chtěl naplánovat svatbu a následně i narození prvního dítěte.

Václavovi je 28 let, vystudoval vysokou školu s elektrotechnickým zaměřením. Nyní pracuje jako technik u energetické firmy a přemýšlí nad studiem revizního technika a auditora, a současně získat tak energetický průkaz budov. Václav vyrůstal v rodině, která je úplná. Jejich vzájemné vztahy jsou přátelské a fungují na základě otevřenosti a spolehlivosti, kdy se každý člen jejich rodiny může spolehnout jeden na druhého.

Se svou partnerkou se znají ze sousedství. Poznali se před asi dvanácti lety, když se Václav nastěhoval do vedlejšího domu. Nejdříve spolu vycházeli jako sousedi a kamarádi. Kvůli věkovému rozdílu na ni nepohlížel jako na možnou partnerku. Teprve před necelým rokem se sblížili a „dali“ dohromady při místních slavnostech. S partnerkou spolu chodí téměř rok a „skoro“ spolu bydlí, což znamená, že partnerka většinu času přebývá u něho doma. O své budoucnosti mluví jako o společné se svou partnerkou, se kterou by chtěl trvale bydlet. V co nejbližší době (v horizontu maximálně 5 let) naplánovat sňatek a děti.

Šimon má 24 let a vystudovanou střední školu elektrotechnického typu. V současné době pracuje jako montážní technik u energetické firmy. V budoucnu by si chtěl upevnit pozici ve firmě a dále kariérně růst. Šimon vyrůstal a žije v úplné rodině. S rodiči má vztah v linii rodič – syn, jde spíše o povrchní vztah než důvěrnější. Šimon se svými starostmi vypořádává sám a nesvěřuje se svým rodičům. Svě rodiče respektuje, ale jejich vzájemný vztah příliš nerozvádí.

S partnerkou se seznámil přes společnou kamarádku u fotbalového zápasu, kterého se účastnil. Z jejich seznamování se postupně vyvinul vztah a nyní spolu chodí tři roky. Ve své budoucnosti nemá moc jasno, zatím nad ní nikdy nepřemýšlel. Co je pro něj nejdůležitější, je zůstat se svou partnerkou a upevňovat pozici v zaměstnání.

5.2 Prezentace výsledků získaných dat

Výsledky výzkumu a jeho následné analýzy prezentuji v šesti podkapitolách vzešlých fakticky z okruhů dotazování. První podkapitola se týkala obecného pojmosloví a chápání pojmu rodina. Druhá podkapitola se orientuje na současný vztah s partnerkou. Třetí okruh zahrnuje představy o budoucí rodině a cestě k ní. Čtvrtá podkapitola se věnuje samotnému plánování rodiny a s nimi spojenými možnými riziky. Předposlední podkapitola navazuje plynule na čtvrtou a týká se role rodičů, dětí a jejich výchovy. Následující, poslední podkapitola je věnována možné sociální práci a její intervenci, sociální politice týkající se orientační rodiny a současné orientační rodině.

Z hlediska výsledku by bylo vhodnější prezentovat výsledky nikoliv na základě okruhů zájmu (jak jsou výše představeny), ale podle odhalených a rozkrytých kategorií vzešlých ze samotné analýzy. Ovšem vzhledem k tomu, že výzkumný soubor byl z důvodů uvedených v podkapitole č. 1.3 početně omezen tak, že neumožňoval teoretickou saturaci, jeví se jako výzkumnicky „pocitivější“ představit spíše jistý provizorní artefakt (formou pouhé utříděné prezentace zjištění), který by při doplnění o zjištění od jiných mužů (někdy v pozdějším výzkumu) teprve mohl vést k hlubší analýze souvislostí.

5.2.1 Chápání pojmu rodina

Nejprve jsem se dotazovaných ptala, zda by mohli definovat pojem rodina. Jak se na něj dívají a co si pod takovým slovem představují.

Uchopitelnost takového pojmu, který je přítomný všude kolem nás, dělala dotazovaným celkem potíže. Ale nakonec se u popisu rodiny dotazovaní ve větší míře shodovali. Jako rodinu si představují muže, ženu a jejich děti. Jeden z dotazovaných mladých mužů rodinu vymezil jako „...rodinu jako pojem chápu tak, že se páru narodí dítě...“ (Luboš) nebo „...až s dítětem přichází rodina...“ (Radek). Lze tedy říci, že dle dotazovaných ke vzniku rodiny je podstatná přítomnost dítěte. Do té doby jsou pouze pár či manželé.

K definici rodiny několik (3) z dotazovaných přidávalo tvrzení, které rodinu vidělo hlavně jako prostředí pro výchovu dětí, které má poskytovat lásku, bezpečí a jistotu. Rodina by měla vzniknout především z rozhodnutí obou partnerů a jejich lásky.

Především rodina pro ně znamená zázemí, bezpečí, jistotu, lásku, oporu a jakousi stálost a stabilitu. Nejdůležitějším faktorem pro všechny dotazované mladé muže byla trvalost jejich vztahu. Aby mohli založit rodinu či ji teprve plánovat, potřebovali jistotu v trvalosti jejich vztahu, mít pocit doživotní jistoty partnerky. Jeden z dotazovaných mladých mužů rodinu přirovnal k místu „...vlastního zázemí, mít někoho, s kým chceš strávit celý život už nafurt...“ (Honza). Dle dalšího z nich je rodina „...smysl života, tedy cílem...“ (Radek).

Obecně rodina představuje pro mladé muže vážný krok v jejich životě, který nelze uspěchat, a potřebuje tak dostatek času k vytvoření rodinného prostředí.

5.2.2 Současný vztah

V tomto okruhu jsme rozebírali jejich současný vztah, zda ho považují za „vážný“ (což ostatně bylo kritériem pro zařazení do výzkumného souboru) a především jak k tomuto zjištění dospěli. Co vše přispívá k utváření vztahu, co je důležité pro vztah, co jim může

nabízet. V dalších podotázkách jsem se zajímala, co oceňují na svých současných partnerkách, ale také co ne či co by chtěli případně změnit.

Všichni dotazovaní mladí muži se shodli na přesvědčení, že v současnosti prožívají „vážnou“ známost. Jejich vztahy trvají od několika měsíců až po několik let. Délka vztahu sama o sobě však „vážnost“ jejich vztahu neurčuje. Tu každý z nich popsal v jiném smyslu, ale shodovali se na mnoha věcech. Ty se dají shrnout v několika souvislostech. Obecně je ve vztahu pro ně nejdůležitější vzájemnost, ať už v toleranci, důvěře, kompromisech, lásce, věrnosti a komunikaci. To lze porovnat i se vztahy, které probíhají v jejich orientačních rodinách, které staví na důvěře, otevřenosti a vzájemné komunikaci (srovnání například Honza a jeho vztah s otcem, který je důvěrný, nebo Lubošův vztah s rodiči). „Vážný“ vztah vnímali jako společnou vizi do budoucnosti.

Za „vážný“ vztah považují souvislý přechod od seznámení se až po časté scházení se s partnerkou. Významným bodem v jejich vztahu bylo společné trávení volného času, což se postupně vyvinulo ve vztah i před jejich okolím, které je tak začalo vnímat. Ve většině případů se jednalo právě o tuto plynulost přechodu. Jiný z nich si uvědomil vážnost jejich vztahu právě v častém trávení společného času a s prvním přespáváním „...že spolu chodíme, jsem poznal, když jsme spolu byli každý den a začali jsme u sebe přespávat přes noc...“ (Luboš).

U jednoho z dotazovaných došlo k prostému konstatování vztahu „...my jsme si to prostě řekli, že do toho půjdem...no a jsou to už tři měsíce...“ (Honza). V dalším případě si mladý muž uvědomil jejich vztah až ve chvíli jejich vzájemného odloučení. Odloučení od partnerky, které trvalo necelý měsíc, bylo z důvodu vzájemných neshod a neschopnosti shodnout se na konkrétní podobě jejich vztahu (Václav).

Pro každého z mladých mužů má největší hodnotu společná budoucnost a samotná kvalita jejich vztahu, bez které si neumí představit pokračování vztahu. Kvalitu vztahu staví na vzájemnosti a společném prožívání okamžiků.

Očekávání od vztahu a od samotné partnerky byly zajímavé, každý z nich je viděl v něčem jiném. Očekávání na začátku vztahu byla stejná. Všichni dotazovaní od vztahu neočekávali nic konkrétního, a někteří z nich uvedli: „...volný průběh...“ (Radek) a předpokládali „...změnu života...“ (Václav). Ale na druhou stranu od partnerky jako takové měli různí muži různá očekávání. Pro jednoho byl významný vzhled a fyzická přitažlivost, bez které by si vztah neuměl představit (Radek). A pro další dotazované byly důležitější úplně jiné hodnoty, spíše psychického rázu (Honza, Václav). Očekávání jednoho z mladých mužů zněla: „...záleží všeobecně na člověku, jaký je a jak působí, a když je vám s ním dobře,

překousnete leccos...“ (Luboš) nebo jiné představovalo: „...*jen abychom si rozuměli a měla mě ráda...*“ (Šimon). Z toho opět vyplývá důležitost lásky a tolerance.

Jejich očekávání ideálních vlastností se promítly i do očekávání vztahovaných k současným partnerům a k jejich hodnocení. K vlastnostem, kterých si nejvíce cení, patří zejména trpělivost, společenskost, skromnost, schopnost kompromisů, šikovnost, upřímnost a především nechávání prostoru pro koníčky a práci, což svědčí o důležitosti autonomie. O negativních vlastnostech se vyjadřovali skromně. Do nich zahrnovali paličatost, urážlivost, „životní“ nezkušenost, způsob řešení problémů, neupřímnost a zatajování. Závěrem lze říci, že je pro mladé muže důležité mít ženu podle svých představ jen do jisté míry, ale zároveň i mít určitou míru svobody.

K záležitosti vybudovaných vztahů mohou promlouvat i blízcí a blízké okolí. A záleží jen na člověku a jeho postojích (získaných zřejmě také skrze socializaci), jakou váhu přikládá těmto názorům. V obecné míře lze předpokládat vzhledem k nastavené míře tolerance ve společnosti, že postoje od blízkého okolí nebude člověk brát v úvahu. Ale dle výpovědí dotazovaných mladých mužů jsou stále významné názory a stanoviska našeho okolí. Jeden z nich se vyjádřil takto: „...*to je jasné, že do mého okolí musí zapadnout, kdyby to tak nebylo, nebyl bych s ní...*“ (Honza). Na druhou stranu se objevily i názory od dotazovaných, kteří si své okolí sice vyslechnou, ale patřičnou váhu k tomu nepřikládají. Příkladem je tato odpověď: „...*jsou pro mě nepodstatné, vždy jsem si dělal, co jsem chtěl, a nenechal bych si mluvit ani do našeho vztahu...*“ (Luboš).

Plánování společné budoucnosti se současnou partnerkou uváděli dotazovaní mladí muži jako samozřejmost a o jiné možnosti ani neuvažovali. Jen jeden z respondentů nad svou budoucností až moc nepřemýšlel: „...*zatím je na to čas, možná jen lehce, nikdy neví člověk, co bude zítra, su mladej ...*“ (Šimon).

5.2.3 Představa vlastní budoucí rodiny

V této části rozhovoru jsme navázali na současný vztah představami o budoucí rodině, jejím fungování, struktuře, a o tom, zda mají či znají ideální typ rodiny, a jak by měl případně vypadat.

V představách o budoucí rodině se téměř všichni dotazovaní shodovali. Jejich rodinu tvořila žena a děti. O sňatku či vstupu do manželství ani jeden z nich nehovořili. Vliv na jejich představu o rodině, to vůbec nemělo. K tomu si představovali dům, většinou se zahradou a ve dvou případech se psem. Jako hlavní prioritu fungování rodinných vztahů předpokládali v kladných vztazích mezi sebou navzájem i s dětmi. Žít ideálně bez hádek a problémů,

v upřímnosti a s jasnými pravidly, která by se hlavně měla nastavit po narození dětí. Tato pravidla by měla sloužit k jejich lepší výchově a pro vytvoření stabilního prostředí pro dítě. Takto nastavená pravidla mohou opět vyplývat z již kladné či negativní žité zkušenosti v orientační rodině. V této spojitosti s pravidly vyrůstal i Radek, který chce zaujmout stejný postoj k výchově svých dětí (srovnání Radek viz. výchova „...*cukru a biče...*“). Dále pro ně byla podstatná vzájemná komunikace s partnerkou a opora, spolupráce a otevřenost mezi všemi členy rodiny, čímž by se mohl nastolit pocit bezpečí a jistoty pro všechny.

Pro svou vizi budoucí rodiny polovina dotazovaných brala inspiraci ze své původní rodiny. Podnětem jim byly fungující vztahy a vlastní zkušenost žití v rodině. „...*Inspiraci budu brát ze svojí rodiny a tak jak ke mně přistupovali naši. Vždycky jsme si všechno říkali. A hodně jsme si pomáhali...*“ (Luboš). Ve dvou případech se objevila odpověď, kde vzájemné vztahy rodičů skoro nefungují. A to se odráželo v odpovědích typu: „...*no vzor nemám, naši se spolu už dlouho nebaví a funguje u nás tzv. tichá domácnost...*“ (Honza).

U jednoho z dotazovaných mladých mužů došlo na odpověď, kdy si svoji budoucnost vůbec nepředstavoval a nikdy nad tím nepřemýšlel: „...*zatím nijak, žiju přítomností a chci si užívat...*“ (Luboš). U tohoto dotazovaného může hrát významnou roli jeho věk (19 let) či délka vztahu s partnerkou (1 rok).

5.2.4 Plánování rodiny

Do okruhu otázek vztahujících se k plánování rodiny jsem zahrнула otázky týkající se podnětů k vytvoření rodiny. Do těchto otázek jsem zahrнула: v čem spatřují smysl v plánování rodiny, jak si představují ideální scénář událostí předcházejícímu založení jejich rodiny, kdy k takovému kroku může dojít. Dále v jakých věcech se shodnou či neshodnou se svojí partnerkou a v jakém soužití by chtěli žít.

Plánování svojí rodiny může udávat směr, kterým se člověk vydá na své cestě životem. Plánování je složitý a zdlouhavý proces vzhledem k dosažení shody se svojí partnerkou, což udávali i dotazovaní mladí muži.

Každý z dotazovaných již aspoň jednou se svojí partnerkou společně uvažovali o rodině. Nejčastějšími společnými otázkami dotýkajícími se plánování byly společné bydlení, kde a jak by chtěli bydlet, kolik dětí by spolu chtěli mít a zda vůbec mít děti, jestli by se vzali a kdy, což zahrnovalo i finanční stránku zabezpečení rodiny. Při úvahách času plánování rodiny se odpovědi jednotlivých mužů rozcházely.

Společné bydlení bylo prvním nejdůležitějším krokem pro všechny dotazované při úvahách začátku plánování rodinného života. Jiní (2) dotazovaní mladí muži nepřikládají

žádnou důležitost tomuto okamžiku a zatím nepřemýšlí nad zakládáním rodiny v nejbližší době „...nevím, až přijde ten správný čas...“ (Šimon).

Smysl plánování rodiny vidí dotazovaní převážně v lepší připravenosti na budoucí život. Připravenost zahrnuje vlastní bydlení a finanční zabezpečení. Jeden z dotazovaných mladých mužů vidí smysl v plánování rodiny jako součást života: „...ano, plánovat se musí, patří to prostě k životu...“ (Radek). Jiní souhlasili s plánováním, ale přidávali k tomu, že záleží na situaci, ve které se člověk momentálně nachází, poté především na finanční stránce, na rodinných poměrech a okolí.

Období předcházející zakládání rodiny popisují dotazovaní nepatrně rozdílně. Mladí muži se shodli v otázce bydlení „...mít aspoň trochu zařízené bydlení...“ (Honza). Poté je pro ně důležité zaměstnání a jejich kariéra „...získat dobrou pozici v práci...“ (Šimon). Nejdůležitějším faktem při plánování je mít jasně stanovené společné vize s partnerkou „...musíme se na všem shodnout, jinak to nemá smysl...“ (Radek).

Hodnoty společných plánů se týkaly především v otázce času založení rodiny, místa jejich společného bydlení, počtu dětí. Prakticky všichni dotazovaní měli jasno v těchto otázkách i s jejich partnerkami, dokázali se shodnout a najít kompromis. Jen v jednom případě nastala neshoda u partnerů, kteří se nedokážou shodnout na místě společného bydliště „...já chci žít na vesnici a ona ve městě, to je náš největší problém...“ (Honza).

Vhodný scénář událostí, který by měl předcházet založení rodiny, shrnují dotazovaní téměř společnými názory. Pro přehlednost sledu událostí je vytvořen diagram (viz. Obrázek č. 2). Jako vhodný sled událostí vnímají společné bydlení na určitou dobu, které zahrnuje společné hospodaření. Poté na druhé místo umístili možný sňatek a nakonec narození prvního dítěte. Na začátek před společným bydlením předpokládají mít dobrý vztah a určitou míru jistoty s partnerkou. Teprve po zkoušce bydlení by se rozhodovali, zda si partnerku vzít či ne, ba dokonce mít s ní dítě. Ke kroku k manželství potřebují jistotu citu „...znát se a být si jist, že chceme být spolu...“ (Luboš).

Obrázek č. 1: Diagram založení rodiny

Zdroj: vlastní výzkum

Možnost mít dítě je posledním krokem v jejich vztahu. Dítě zařadili na poslední místo z důvodu své vlastní jistoty trvalosti jejich vztahu s partnerkou a získáním dostatku životních zkušeností. Ve svém vztahu s partnerkou si potřebují být jisti ve stálosti a udržení jejich vztahu na celý život. Jeden z dotazovaných k možnosti mít dítě dodává: „...*dítě bych chtěl, až si budeme jistí, že budeme chtít být spolu...*“ (Luboš). V počtu dětí dotazovaní souhlasili s ideálním počtem dvou dětí. Jiný počet nepadl ani jednou. V úvahu brali jedno až dvě děti, vyšší počet dětí brali jako nadstandartní či nereálné číslo vzhledem k finanční náročnosti zabezpečení rodiny.

Jeden z dotazovaných mladých mužů se od ostatních lišil v představě o načasování založení rodiny. Uvedl „...*člověk by si měl trochu užít mládí a potom možná založit rodinu...*“ (Šimon). Jako mládí uvedl věk do čtyřiceti let. Ostatní dotazovaní by chtěli založit rodinu do věku třiceti let nejpozději. Ale při možnosti zakládání rodiny se shodoval s výše uvedeným scénářem událostí. V současné době bylo podstatné pro dotazovaného (Šimona) zůstat ve vztahu s partnerkou, ale jen ve smyslu společného „chození“, tedy scházení se. Ke společnému soužití a plánování svatby či dítěte nemá dostatek zkušeností.

Všichni dotazovaní mladí muži by chtěli žít v manželství. Sňatek považují za potvrzení jejich vztahu, jednak pro sebe, ale i pro své okolí. Manželství jeden z dotazovaných definuje jako „...*oficiální utvrzení vzájemného vztahu...*“ (Václav). Jiný k tomu přidává „...*manželství je prostě, když si je člověk už fakt jistý, tak se vezme, aby dal okolí najevo, že jsou spolu a vše je oficiální...*“ (Honza). Pro jiného sňatek není až tak důležitý pro založení rodiny, ale přesto by do manželství vstoupil „...*Sňatek jako takový v tom nehraje žádnou roli, rodina může být, jak když je pár svobodný, tak i sezdáný...*“ (Radek). Všichni dotazovaní mladí muži manželství přikládají váhu a vidí v něm důležitost pro jejich vývoj vztahu.

V závěru lze tedy říci, že všichni dotazovaní, než založí rodinu, potřebují mít vybudované zázemí, prožít si společné žití a po nějakém čase vstoupit do manželství a mít jedno či dvě děti. Založení rodiny by chtěli zvládnout během mladé dospělosti.

5.2.5 Rodičovství a jeho souvislosti

U tohoto okruhu bylo snahou zjistit, co z pohledu dotazovaných obsahuje kategorie rodičovství, zda se dá naplánovat, jaké role rodiče mají zastávat, zda mají být nějakým způsobem rozděleny. Dále pak co obnáší výchova dítěte a jak přistupovat k dítěti neboli je vychovávat. Poslední bod zahrnoval možnosti skloubení rodinného a pracovního života.

Zahájení rodinného života se dle komunikačních partnerů děje ve chvíli rozhodnutí pro první dítě. Do plánování založení rodiny a zahájení rodinného života patří již výše zmiňovaná

představa o vlastním věku při narození prvního dítěte, o počtu dětí a jejich věkovém rozestupu. V tomto se téměř všichni dotazovaní mladí muži shodovali. První dítě by chtěli do nebo kolem třicátého roku věku. Ideálním počtem dětí byly dvě, a to kluk a holka, a to ideálně v rozdílu alespoň jednoho roku a nejvíce tří let. Jen jeden mladý muž uvedl ideální věk prvního dítěte do čtyřiceti let. Při ovlivnění plánování rodičovství uvedli i možnost užívání prostředku antikoncepce, ale nebrali to jako jistotu „...*antikoncepce je jednou z možností, ale příroda někdy činí své...*“ (Luboš).

Rodičovství by mělo obsahovat kvalitu rozdělení či sdílení rolí ve vztahu k dětem. Roli rodičů dotazovaní uváděli většinou ve sdílených hodnotách, na kterých se předem domluví. Rozdělení rolí vidí jako podstatné kvůli dítěti a jeho pocitu bezpečí a jistoty. Role rodičů by měly být rovnocenné a navzájem by měli být schopni se zastoupit. Dotazovaní se dále shodli na tom, že je důležitý čas strávený s dítětem a dostatek prostoru, s čímž souvisí i shoda ohledně toho, kdo a jakou činnost bude zastávat „...*je to na domluvě, kdo co umí a jaké má možnosti...*“ (Luboš). Tato vyjádření jsou pouhou představou a přáním, která se vyslovují před zahájením rodinného života. Poté vyvstává otázka, zda se tato rozdělení uskuteční i v reálném životě. Při tomto tradičním modelu rolí vidí podstatu modelu v rovnoprávnosti pohlaví, která by měla být předávána dětem od nejtělejšího věku.

Na druhou stranu se ve dvou případech objevil i tradiční pohled na rozdělení rolí. Takové rozdělení rolí z pohledu dotazovaných mladých mužů spočívá ve vidině otce jako živitele rodiny a matky jako ženy v domácnosti. Jeden z dotazovaných popsal rozdělení rolí takto: „...*otec se stará o rodinu, o dům, o peníze a ženská zase o typické ženské práce...vařit, péct, starat se o děcka...*“ (Honza). Pravděpodobně ale nejde o to, že by kupř. žena neměla chodit do zaměstnání a podílet se na živitelské roli, ale o to, že hlavní roli v přinášení financí bude mít muž, zatímco v případě přímé péče o děti bude hlavní vykonavatelkou žena.

Ať už se jedná o rozdělení či sdílení rolí rodičů, souvisí s tímto i výchova dětí. Na výchově dětí by se měli podílet oba rodiče, a to rovnocenně, s čímž souhlasili všichni dotazovaní. Také je pro ně důležitá přítomnost obou rodičů, kteří představují zdroj důležitých vzorů pro děti. Podle dotazovaných by při výchově měla být stanovena pevná a jasně daná pravidla, která se musí dodržovat. Dále by s dětmi chtěli mít spíše kamarádský vztah založený na upřímnosti a otevřenosti, ale s jistými hranicemi, které by měly dávat jasná pravidla. Dotazovaní by především chtěli vychovat děti ke slušnosti a skromnosti „...*tak, abych se za ně nestyděl a mohl být hrdý...*“ (Šimon)“.

Dalším podstatným rysem výchovy byla vzájemná dohoda a shoda ve výchově u obou partnerů „...*výchova musí být stejná od každého, rozdíly by mohly vést ke zmatku...*“ (Luboš).

Jeden z respondentů vyjádřil styl výchovy jako tzv. „...cukru a biče...“ (Radek). Jeho vysvětlení takového přístupu vycházelo z vlastních zkušeností ze svého dětství „...nebudu se bránit tělesným trestům, tak jak je nyní zvykem opak. Doma mě řezali a vždy měli za co a vždy to pomohlo...“ (Radek). Dotazovaní mladí muži se dále shodli na faktu, že je nutné pro děti udělat vše, tak aby si prožily pěkné a plnohodnotné dětství.

Posledním bodem této části rozhovoru bylo zamyšlení se nad skloubením pracovního a rodinného života. V tomto ohledu měli dotazovaní rozdílné názory nebo vůbec nedokázali na tuto otázku odpovědět. Otázka se jim zdála příliš těžká a ukázalo se, že nikdy neuvažovali o tom, a co vše se dá udělat pro kombinaci rodinného a pracovního života. Dotazovaní mladí muži se shodli v názoru, že jde o náročnou věc a záleží na možnostech zaměstnání. Především se shodovali v názoru, že rodič by měl trávit co nejvíce času s dětmi. „...Děti by měly být na prvním místě, pokud to jde...“ (Václav) nebo další výrok zněl: „...pro mě by bylo důležité, aby byly děcka s námi co nejvíce, hlavně když budou malé...“ (Honza). Další z dotazovaných navrhoval „střídavou péči“ o děti, ale udával závislost na věku dítěte, typu a možnostech zaměstnání. Střídavou péčí měl na mysli možné zastupování se s matkou dětí v každodenní praxi. Neuvažoval ale o zastoupení matky na rodičovské dovolené. Rodičovskou dovolenou vidí jen jako roli matky. Střídavou péčí zde dotazovaný mínil ve smyslu střídání se ve starání se o děti, jeden týden kupř. ráno otec a druhý týden matka, např. při vypravování dětí do školy či péči po odchodu dětí ze školy.

Jeden z dotazovaných tuto možnost kombinace zcela odmítá „...rodina by měla být na prvním místě, především pro ženu...“ (Radek). Na tomto názoru se zcela prokazuje tradiční model rodiny.

5.2.6 Sociální práce s rodinou a sociálně-politické souvislosti

Jelikož proces předcházející zakládání rodiny i zakládání rodiny samotné, jakož i další společný život, mohou být provázeny nejrůznějšími obtížemi, byl v rámci výzkumu věnován prostor pro diskusi ohledně možností vyhledání případné pomoci – a to jak jednotlivci a páru v době chození, tak posléze při samotném zakládání rodiny a dále.

Ve výpovědích mužů se neobjevilo nic, co by svědčilo o potřebě nějakým způsobem v tomto ohledu intervenovat v oblasti jejich orientační rodiny (jejich známosti pravděpodobně nepředstavovaly pro členy orientační rodiny problém).

Co se týče samotnému vztahu s partnerkou, došlo i na téma možné krize, která by v něm mohla nastat, případně již někdy dříve nastala. A s tímto se dále pojily otázky na

návazné služby, které se věnují partnerským problémům a služby věnující se rodinám. Odpovědi na otázky byly dány do souvislosti mj. s možnostmi rodinné politiky.

Krizi ve vztahu si všichni dotazovaní muži dokázali představit i s ní počítají do budoucna, jen záleží, čeho se bude dotýkat. Samotnou zkušenost s krizí v současném vztahu skoro nemají nebo nebyla vážná. Ve dvou výpovědích došlo ke kladné odpovědi. Tyto krize se týkaly lhaní a zatajování vážných skutečností, které se týkaly finanční situace.

Řešení krize vidí především ve vzájemné komunikaci s partnerkou a v nalezení společného řešení, pochopení a trvalého odpuštění. Jeden z dotazovaných řešení krize popisuje: „...*Je důležité jestli krizi chtějí řešit oba dva. Aby o tom mluvili a našli její důvod, ten odstranili a začali znovu z bodu, kdy jejich vztah fungoval...*“ (Radek). Další z dotazovaných navrhol postup řešení v sestavení si cíle a k němu vedoucích kroků a povinnostech obou partnerů (Václav).

Všichni dotazovaní uvedli, že záleží na povaze problému a situaci, vše by odpustit nedokázali. Mezi problémy, které by mohly znamenat příčinu rozpadu jejich vztahu, by mohla patřit dlouhodobá nevěra, lhaní, zatajování, dlouhodobé obviňování, ponižování, jakákoli závislost, nepřekonatelná nedůvěra vedoucí k nenávisti či osobní odpor.

Na cestě při pomoci z krize by dle vlastního vyjádření nejdříve využili vzájemné komunikace s partnerkou. Při dalším hledání pomoci by nacházeli pomoc a radu u svých kamarádů a blízkých, jako poslední možnost vidí odbornou pomoc. O možnosti či existenci odborné pomoci se zmínili tři z dotazovaných. U ostatních jim byla tato možnost předložena. Odbornou pomoc či inspiraci k pomoci by vyhledali nejčastěji na internetu a poté by ji navštívili osobně. Jeden z dotazovaných by se také snažil využít rad od těch, kteří podobnou krizi překonali (Václav). V jednom případě by dotazovaný žádnou pomoc nevyhledal a řešil by ji jen s partnerkou „...*zdravým rozumem...*“ (Šimon).

Povědomí o odborné pomoci a existenci takových to služeb měl každý z dotazovaných. Za odbornou pomoc považují pomoc psychologa a různé rodinné poradny. Využití služeb zabývajících se partnerskými problémy či vztahy bylo řazeno také na poslední místo. K navštívení těchto služeb by se přiklonili až jako k poslední možné šanci na udržení jejich vztahu. Důvod těchto názorů je ve výpovědích stejný „...*problémy se majou řešit doma...*“ (Honza). Pouze na doporučení od člověka, který měl s touto službou kladnou zkušenost, by ji teprve využili, ale to jen někteří (3) dotazovaní mladí muži. Se službou věnující se partnerským či manželským vztahům, nemá žádnou zkušenost ani jeden z dotazovaných.

Služby rodinám vidí dotazovaní ve smyslu pomoci především s dětmi a jejich výchovou či hlídání v době zaměstnání. Služby poskytující pomoc rodinám jsou podle dotazovaných mladých mužů v jejich okolí nedostatečné a málo přístupné. Služby konkrétně uvedli na příkladech, jako jsou rodinná centra, školky, družinky, charita a dobrovolnická centra. U jednoho z dotazovaných se objevilo i sdělení, že žádné takové služby nezná – s tím se vynořuje i otázka dostatečnosti prezentace služeb široké veřejnosti.

Pomoc při plánování rodiny by nevyužil ani jeden z dotazovaných. Jeden z nich se k tomuto vyjádřil jasně: „...*Pokud si pár nedokáže naplánovat založení rodiny sám, neměl by to dělat...*“ (Radek). Ostatní se většinou vyjadřovali v tom smyslu, že nevědí, zda by takou pomoc přijali „...*jde přeci o soukromou věc...*“ (Václav). Potřebné informace k plánování rodiny získali či získávají z osobních zkušeností, případně vše vyhledávají na internetu. K oceňovaným informacím se komunikační partneři vyjadřovali podobně. Každý z nich se zmínil o potřebnosti většího rozsahu a informovanosti ve společnosti ve smyslu finanční gramotnosti a orientaci v síti hypotečních úvěrů či půjček „...*otázka financování, řešení hypotéky, její čerpání...*“ (Radek). Tyto informace jsou pro ně zásadní a pro mnohé z nich i aktuálním problémem, kterým se zabývají. „...*V této oblasti bych si při řešení společného bydlení nechal poradit, protože se v této oblasti vůbec nedokážu orientovat...*“ (Václav).

Ve vyjádřeních o pomoci rodinám od státu, kraje či obce se dotazovaní muži různí. Jedni v tom vidí velkou pomoc a smysl „...*základní společenský kámen...*“ (Václav). Ale z druhého pohledu nevnímají žádnou reálnou pomoc. Jako pomoc od státu by ocenili výhodné financování hypoték či půjček, dostupnější bydlení pro rodiny či páry „...*Líbí se mi možnost některých obcí a měst, které za symbolický poplatek nabízejí mladým párům možnost ubytování na určitou...*“ (Radek). Dále se shodli na rozšířenější síti služeb poskytující hlídání dětí či dostupnější volnočasové aktivity pro celé rodiny.

Největší překážku v plánování rodiny dotazovaní mladí muži vidí především v nedostupnosti bydlení či neshodě v místě bydlení, v nedostatečných vlastních financích, v nejistém zaměstnání spojeném s existenčními problémy a v nízkém věku.

Zajímavé by se mohlo zdát s odstupem času s těmito mladými muži opětovně setkat a zrealizovat další rozhovor nad tím, co se vše změnilo a případně jaká očekávání se jim splnila při plánování jejich rodiny. Tento výstup z mé diplomové práce by se mohl stát inspirací pro jinou výzkumnou práci. A to získat pohled mladých žen s „vážnými“ vztahy na zakládání rodiny, a popřípadě tyto postoje a očekávání porovnat.

Vzhledem k malému vzorku dotazovaných mladých mužů nelze tento výzkum a jeho výsledky brát jako obecné pro populaci a celou společnost. Výsledky mého výzkumného procesu mohou posloužit jako jeden z pohledů na možné zakládání rodiny.

5.3 Reflexe výzkumu

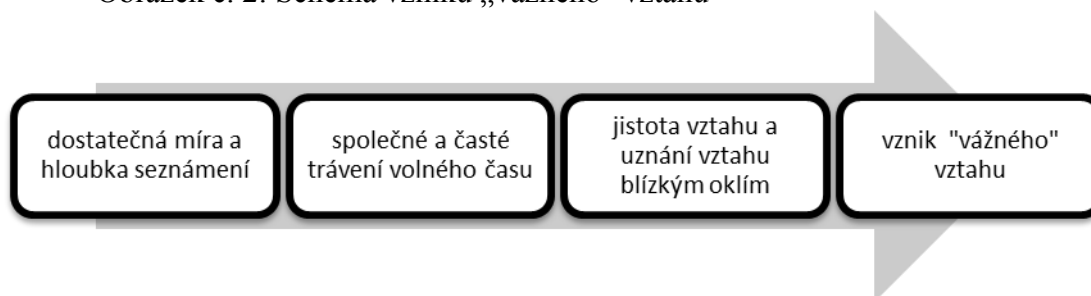
Ve výzkumné části jsem se snažila zjistit, jak mladí muži s „vážnými“ vztahy nahlíží na citlivé momenty u období předcházející jejich založení rodiny. Kromě toho mě zajímalo, jaké jsou jejich představy a očekávání od vztahů, rodičovství a celkovém plánování rodičovství. Významným krokem k ujasnění si otázek bylo i představení jejich současného vztahu a jejich orientační rodiny. Nedílnou součástí výzkumu se staly otázky dotýkající se sociální politiky či sociální práce. Výzkumu se zúčastnilo pět mladých mužů s „vážnými“ vztahy. Výzkumný proces probíhal v létě 2014.

V prvním okruhu otázek bylo záměrem definovat rodinu. Rodinu si představovali jako dva lidi, muže a ženu, a jejich společné děti. Dotazovaní tedy rodinu fakticky charakterizovali jako nukleární. Takto definuje rodinu i Možný (1990, str. 17), tedy jako „manželský pár s dětmi“. Podstatu manželství dotazovaní při vzniku rodiny neuváděli. Vzájemné vztahy v rodině nezahrnovali mezi významné při definování tohoto pojmu, jako to činí např. Matějček, který na ně naopak upozorňuje. Matějček rodinu vidí jako systém, který je ve „vzájemné interakci“. A tato interakce ovlivňuje vztahy v rodině navzájem i jejich chování jeden ke druhému (Matějček, 1992, str. 34).

Dotazovaní mladí muži téměř nehovořili o tzv. rodině rozšířené, když uvažovali o své budoucnosti. Rozšířená či širší rodina je zvětšena o další příbuzné, kterými mohou být prarodiče, tety, strýcové atd. (Kraus, 2008, str. 80). Vazby s širší rodinou by měly být pro každého stále význačné z hlediska např. pomoci v závažných životních situacích (Sýkorová, 2009, str. 49). Od dotazovaných takový výrok vůbec nepadl. Je možné, že jejich rodina se svými příbuznými vztahy vůbec neudrhuje a nestýkají se v takové míře, aby je dotazovaní automaticky vnímali jako součást jejich rodiny. V jednom případě byla zahrnuta přítomnost prarodiče, ale pouze jako pomocníka při hlídání, když byl dotazovaný muž malé dítě. V definování rodiny a vypočtení toho, kdo do rodiny patří, tento člen nebyl vůbec zahrnut. Po dalším dotazování, ale vyplynulo, že mladí lidé své blízké okolí vnímají jako významné, jednak z hlediska vnímání jejich partnerky (považují za důležité, aby partnerku příbuzní přijali) a také jako podpůrnou složku v jejich životě. Například dále vyplynulo, že mladí muži s určitou podporou ze strany rodičů počítají, tedy aspoň ve smyslu pomoci např. hlídání dětí. Tedy vazba s širší rodinou je pro ně důležitá.

V kategorii otázek týkajících se současného vztahu dotazovaných mladých mužů byly jasně stanoveny pravidla, kdy se takový vztah stane „vážným“. Podle dotazovaných takový vztah potřebuje určitou míru a hloubku seznámení. Dalším společným rysem bylo časté a společné trávení volného času, a to téměř každodenní. A dále vlastní pocit jistoty ve vztahu a uznání jejich blízkým okolím (viz. Obrázek č. 2). Délka vztahu při konstatování „vážného vztahu nehrála žádnou roli.

Obrázek č. 2: Schéma vzniku „vážného“ vztahu

Zdroj: Vlastní výzkum

Vztah partnerů často provází i plánování rodiny. Vhodný scénář událostí k založení rodiny vidí dotazovaní mladí muži shodně. Takový scénář obsahuje společné žití na zkoušku a hospodaření, poté sňatek a následně narození prvního dítěte (viz. Obrázek č. 1).

Obrázek č. 1: Diagram založení rodiny

Zdroj: vlastní výzkum

Současná mladá generace, a to mladí muži, stále vidí svůj budoucí život v manželství, ale před tímto krokem si chtějí společný život zkusit žitím ve společné domácnosti. Dle názoru mladých mužů je pro uzavření manželství nejdůležitější láska, materiální zabezpečení a touha po narození dětí. V souhrnu lze říci, že v období předcházejícím založení rodiny vidí jako významné mladí muži hlavně finanční nezávislost (vlastní bydlení), i splnění formálních předpokladů (plnoletost, dokončení studia) a také emocionální stránku (láska a soužití s partnerem na zkoušku). To je ve shodě s tím, co uvádějí Fialová a kol. ohledně představ mladých lidí před více než patnácti lety (Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000, str. 70).

V provedeném výzkumu mé diplomové práce se objevily nepatrné rozdíly. Pro dotazované mladé muže je stěžejní ekonomická samostatnost, společné bydlení na zkoušku a

vlastní pocit jistoty v trvalosti vztahu. Pro založení rodiny je nejdůležitější dle dotazovaných mít společné vize do budoucnosti. Mezi tyto vize zařadili společné bydlení, kde a jak by chtěli bydlet, kolik dětí by spolu chtěli mít a zda vůbec mít děti, jestli by se vzali a kdy, což zahrnovalo i finanční stránku zabezpečení rodiny. Vhodný věk při založení rodiny vidí kolem třicátého roku života. Tento věk potvrzuje i Šamanová. Narození prvního dítěte se odkládá do vyššího věku, kdy ideálním věkem pro první dítě se stává věk v rozmezí 25 až 29 let u mužů (Šamanová, 2004). I když její publikace je deset stará, neustále tento věk roste, což ukazují jiné demografické publikace. V současné době dle Českého statistického úřadu se průměrný věk otců ještě zvýšil. Otcem se v dnešní době stane muž s věkem okolo 34 let (srov. Český statistický úřad, 2013).

Všichni dotazovaní mladí muži chtějí vstoupit do manželství, ale tomuto kroku musí předcházet určitá míra ve finanční soběstačnosti pro zabezpečení rodiny. Sňatek považují za potvrzení jejich vztahu, jednak pro sebe, ale i pro své okolí. Jiné rodinné uspořádání dotazovaní nezmínili. Je zde vidět určitá míra tradičního pohledu. Kdy manželství vidí jako jedinou alternativu svého budoucího života. Ačkoliv jeden z nich zmiňuje i nesezdané soužití s dítětem jako splňující charakteristiku rodiny (ale sám pro sebe plánuje sňatek).

Takto usuzuje i Dudová ve svém výzkumu. Muži chtějí založit rodinu a vstoupit do manželství až v době, kdy jsou ekonomicky soběstační (Dudová a kol., 2007, str. 56). Téměř celá dnešní mladá generace směřuje ke kroku založení rodiny a vstupu do manželství, ale start takového společného života začíná mít nejasné hranice a předmanželské společné soužití se stává běžným postupem (Hamplová, 2003, str. 36).

S manželstvím a založením rodiny úzce souvisí i rodičovství. Rodičovství se odkládá do pozdějšího věku, než tomu bylo dříve. Odklad narození prvního dítěte může být spojen s větší mírou zodpovědnosti mladých, rodičem se člověk stává na celý život (Haberlová, 2001). Narození dítěte by mělo partnerský vztah posílit a vyvrcholit jejich vzájemný vztah (Lacinová, Rajmic, 2003).

Dotazovaní mladí muži rodičovství také přikládají vysokou hodnotu. K narození prvního dítěte potřebují určitou dávku jistoty v trvalosti vztahu („na celý život“), být v manželském svazku a mít dostatečnou míru životních zkušeností. S ideálním věkem prvního dítěte, který se ukazuje dle dotazovaných kolem třicátého roku věku, souvisí i ideální počet dětí a věkový rozestup dětí. Ideálním počtem dětí u dotazovaných byly dvě děti, tedy model dvoudětné rodiny. Dokonalým věkovým rozestupem dětí se stal rozestup jednoho až tří let věku dítěte. V roce 2006 dle výzkumného šetření je stále ideálním rodinným modelem dvoudětná rodina (Svobodová, 2008). Rodičovství a přítomnost dětí můžeme označit za jednu

ze základních ukazatelů kvality soužití partnerů (Lacinová, Rajmic, 2003), což pokládali za nejvýznamnější i dotazovaní mladí muži, kdy rodina a děti jsou smyslem života.

Výchova dítěte je nejtěžším a nejnáročnějším úkolem v životě jedince - rodiče. Od rodičů se dítě učí věcem důležitým pro život, zároveň může přebírat jeho postoje a názory. Rodiče svým dětem dávají příklad správné či špatné interakce se svým okolím, k vrstevníkům, k jiným dospělým (Ježková, 2012).

Výchova je nedílnou součástí rodičovství. Výchovu dotazovaní mladí muži vidí především ve stanovení si pravidel společně s partnerkou a sdílení či rozdělení rodičovských rolí. Výchově dávají velkou váhu z pohledu předávání správných vzorů svým dětem. Význačné je pro ně sdílení rolí kvůli schopnosti vzájemnému zastoupení se rodičů v různých životních situacích. Rozdělení rolí je pro ně také důležité vzhledem k utváření pocitu bezpečí a jistoty pro všechny členy rodiny. Přiklání se v jisté míře k tradičnímu rozdělení rolí. Tradiční rozdělení rolí spočívá v ženské péči o domácnost a rodinu, kdežto muž se primárně věnuje své práci (Ettlerová, Nešporová, Svobodová in Sokačová, 2006, str. 3).

Labusová k převzatým vzorcům uvádí, že „dost lidí si tohle předsevzetí dává. A rozhodně je na místě přemýšlet, jak vlastně chci své dítě vychovávat, přičemž dochází i na zkoumání, kolik toho chci nebo nechci pro výchovu svého dítěte převzít od vlastních rodičů“ (Ježková, 2012). Téměř všichni dotazovaní by brali inspiraci pro výchovu svých dětí ve své původní rodině, což vysvětlovali svou kladnou zkušeností. U mladých dospělých je významným krokem vytvoření vlastní rodiny, tj. prokreační rodiny. Do této rodiny si člověk nese své vlastní zkušenosti z původní či orientační rodiny. V této fázi má dospělý tendence opakovat zažitý vzorec chování od rodičů, ať už kladné či záporné (Vágnerová, 2004, str. 589-648).

S tímto vším souvisí i možná pomoc z pozice sociální práce. Sociální práce s partnerskými vztahy může souviset s problémy v jejich vztahu s tzv. krizí. S krizí ve vztahu se dle dotazovaných mladých mužů může setkat každý, a s touto možností počítají.

S krizí ve vztahu by dle svého vyjádření nejprve pracovali společně se svojí partnerkou, poté s kamarády či rodinou, a jako poslední možnost uvedli odbornou pomoc. Mezi službami poskytujícími pomoc partnerům uvedli různé druhy poraden. Ke službám pomáhajícím rodinám zařadili školky, družinky, rodinná centra, dobrovolnická centra a služby charity. V souvislosti s rodinnou politikou uvedli hlavní pomoc především v souvislosti s finanční pomocí v rámci hypoték a dostupnější bydlení rodinám.

Pro oblast sociální intervence mladým mužům s „vážnými“ vztahy vyplývá spousta dalších nezodpovězených otázek. Zde by bylo vhodné zaměřit se na lepší informovanost ve

společnosti o odborné pomoci či poradnách a jimi poskytovaných službách. Odbornou pomoc odmítají buď z důvodu neznalosti či vlastního studu, i když by tato pomoc mohla jejich životní situaci změnit.

Významná otázka vyvstala i ohledně finančního vzdělávání, které by bylo dobré rozšířit skrz celou společnost nejen pro tuto skupinu. Pro tuto kategorii by bylo dobré rozšířit povědomí o hospodaření v domácnosti tedy, co znamená rozpočet rodiny, tak aby byl vyrovnaný. Dále by bylo vhodné zaměřit se na možné exekuce a na kroky k oddlužení: co znamená oddlužení, zadlužení či předlužení. Také zahrnout orientaci v síti produktů a služeb týkajících se úvěrů a půjček, která je v dnešní době složitá, a schopnost volit správné služby dle konkrétní životní situace člověka či rodiny. Finanční gramotnost by se měla zařadit již do škol, ale také jinými cestami do povědomí celé společnosti.

Tyto informace by měly být přístupné všem, a to prostřednictvím ucelených internetových stránek s návody a jednoduchým vysvětlením či tipy, jak volit vhodnost služby. Další možností by mohlo být vydávání článků v publikacích přístupných mladým lidem, různé besedy v televizi, distribuce informačních letáků na různých typech úřadů, veřejných míst (nádraží, nákupní centra atd.) a různých informačních spotů či reklam přes sociální sítě, které mladé generace využívá nejvíce. Tímto způsobem šířit informace či výčet služeb poskytující pomoc rodinám, v kterékoli životní situaci se octnou, a kam se obrátit pro případnou pomoc. Dále rozšířit vědomosti v oblasti dostupnosti bydlení mladým lidem, jaké jsou možnosti a kam se obrátit o pomoc či radu. Vhodné by bylo vytvoření a šíření jednoduché brožury s informacemi a odkazy na poskytované služby.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na pohled mladých mužů s „vážnými“ známostmi na zakládání jejich budoucí rodiny a s nimi spojené významné kontexty těchto názorů.

Cílem diplomové práce bylo zjištění, jak se mladí muži s „vážnými“ vztahy potýkají s fenoménem plánování rodiny. Nejpodstatnějším úmyslem výzkumné práce bylo odpovědět na otázku, jaké jsou představy a zásadní sociálně citlivé momenty z pohledu mladých mužů s „vážnou“ známostí na zakládání rodiny. Výzkum práce byl proveden na výzkumném souboru, který obsahoval rozhovory s mladými muži, kteří procházejí vztahem, na který lze nazírat jako na „vážný“. Jako „vážný“ vztah ho museli vnímat sami.

V diplomové práci byla nejprve popsána teoretická východiska, která byla roztříděna do tří hlavních kapitol práce. První kapitola pojímala podrobnosti o vývoji současné rodiny, který zahrnoval stručný vhled do historie vývoje rodiny. Poté se zabývala současným pohledem na rodinu a její funkci, strukturu, význam a jaká rizika poruch se mohou objevit při těchto funkcích. Druhá kapitola práce shrnovala možnou cestu k rodinnému soužití. Dále také vše co souvisí s obdobím předcházející zakládání rodiny, jaké faktory ovlivňují plánování rodiny, s čímž souvisí i výběr partnera. Poté zahrnuje oblast zabývající se typem soužití, kontext rodičovství a výchovy. Poslední kapitola se orientuje na sociální práci, jednak v obecné rovině, ale i ve spojení s orientační rodinou. A v neposlední řadě nese informace o poskytovaných službách rodinám.

Na teoretická východiska práce navazují poslední dvě kapitoly, které se dotýkají výzkumného procesu. A to jsou metodologie výzkumu a výsledky výzkumného procesu. Výzkum byl prováděn kvalitativně pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovorů touto metodou se uskutečnilo patnáct, ale v konečné verzi k mému překvapení jich bylo pouze pět pro analýzu využitelných.

Analýzou výsledků z poskytnutých rozhovorů bylo zjištění citlivých momentů pro zakládání rodiny u mladých mužů s „vážnými“ vztahy. Plánování či samotné zakládání rodiny se pro mladé muže jeví jako velmi důležitá součást jejich života. Bez založení rodiny a budoucího manželství si mladí muži neumí představit svoji budoucnost. Pro období předcházející samotnému založení rodiny je pro ně podstatné mít trvalý a spokojený vztah s partnerkou, vytvořené dostatečné finanční zázemí a zkušenost společného žití s partnerkou. Poté by se rozhodovali pro sňatek a narození prvního dítěte. Narození prvního dítěte by jistě předcházel vstup do manželství a získání dostatečné životní zkušenosti. Jinými slovy vytvoření prostoru plného pocitu bezpečí a jistoty pro dítě. Stěžejním sociálně citlivým

momentem pro komunikační partnery se ukázalo adekvátní ekonomické zázemí a pocit jistoty (nejen ve vztahové oblasti), bez níž by se jim hůře uvažovalo i o rodičovství.

Kromě toho z výsledků výzkumného procesu vyplynuly skutečnosti dotýkající se potřebné intervence ze strany státní intervence. Dotazovaní mladí muži by ocenili větší informovanost o finančních možnostech a především osvětu o vhodnosti výběru úvěrů, půjček či o tzv. hypotékách. Dále rozšířit povědomí o finančních podporách a přístupu k bydlení, zvláště kde hledat pomoc a jak této pomoci dosáhnout. Poté by uvítali s ohledem na rodinu rozšíření služeb pro ni. A to konkrétně ve smyslu společného trávení volného času s rodinou, finanční dostupnosti k těmto aktivitám, či zvýšit počet služeb věnující se dětem v rámci jejich volného času kupříkladu v době prázdnin.

Mladí muži by ve shrnutí uvítali podporu snadnějšího přístupu k bydlení, k hypotékám a celkovým finančním podporám, ale také k rozšíření služeb pro děti a celé rodiny.

Diplomová práce se snažila ukázat skutečný pohled dnešních mladých mužů s „vážnými“ vztahy na významné momenty v období předcházející zakládání rodiny. Skrze tyto představy se ukázal ucelený obraz o těchto významných okamžicích pro život stávající generace.

SEZNAM LITERATURY

LITERATURA:

- Arnett, J. (2004) *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Bugel, E., Šlechtová, H. (2012) *Tvorba kvalifikačních prací pro studenty oborů sociální práce*. Olomouc: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.
- Coltrane, S., Collins R. (2001) *Sociology of marriage and the family*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning.
- Dudová, R., Hastrmanová, Š., Vohlídalová, M., Maříková, Hašková, H. (2007) *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Fialová, L., a kol. (2000) *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Giddens, A. (2001) *Sociologie*. Praha: Argo.
- GILLERNOVÁ, I. (2005) Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek. *Psychologické dny 2004: "Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování"* : sborník z konference *Psychologické dny Olomouc 2004*. Praha: Českomoravská psychologická společnost. Dostupné 30. 1. 2014 také z: <http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>.
- Gulová, L. (2011) *Sociální práce : pro pedagogické obory*. Praha: Grada.
- Haberlová, V. (2001) *Rodičovství a velikost rodiny*. (v tisku). Praha: Stem. Dostupné 5. 3. 2014 také z: <http://www.stem.cz/tisk.php?id=402>.
- Hartnoll, R., Taylor, G. a C., Hendricks, V., Blanken, P., Nolliman, D., Weber, M., Ingold, R. (2003) *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule - Snowball Sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné 26. 10. 2014 také z: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/drogy/metodika/prirucka_k_provedeni_vyberu_metodou_snehove_koule.
- Hendl, J. (2005) *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hmaplová, D. (2003) *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České

republiky. Dostupné 5. 3. 2014 také z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/198_03-4%20text%20pro%20tisk.pdf.

- Höhne, S., Kuchařová, V., Svobodová, K., Šťastná, A., Žáčková, L. (2010). *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV. Dostupné 5. 3. 2014 také z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_310.pdf.
- Chaloupková, J. (2008) *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné 8. 3. 2014 také z: http://archiv.soc.cas.cz/download/659/DaV08_2_pp109-130.pdf.
- Chaloupková, J. (2007) „Diferenciace motivů svobodného mateřství: proč neprovdané matky nevstoupily před narozením svého prvního dítěte do manželství?“. *Data a výzkum*. 1: 127–140. Dostupné 18. 10. 2014 také z: http://dlib.lib.cas.cz/6234/1/DaV0702_p127_140.pdf.
- Chaloupková, J. (2009) „Výzkum životní dráhy a analýza sekvencí: možnosti studia rodinných drah“. *Data a výzkum*. 3: 241 – 258. Dostupné 30. 1. 2014 také z: http://archiv.soc.cas.cz/download/801/DaV09_2_pp241_258.pdf.
- Chaloupková, J. (2010). „Typy rodinných drah“. *Socioweb*. 1: 6 – 8. Dostupné 29. 1. 2014 také z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/174_soc.web_01-2010.pdf
- Chaloupková, J. (2011) „Nejdříve dítě, potom svatba? Rodinné dráhy neprovdaných matek“. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2: 30-39. Dostupné 29. 1. 2014 také z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/30-rocnik-12-cislo-2-2011>.
- Chaloupková, J., Šalamounová, P. (2004) *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Cheal, D. (2002) *Sociology of family life*. Basingstoke: Palgrave.
- Ježková, Z. (2012) O nevhodných přístupech v rodičovské výchově, psychickém násilí a jeho vlivu na vývoj dítěte. Dostupné 28. 4. 2014 také z: http://www.evalabusova.cz/clanky/nevhodne_formy.php.
- Kohoutek, R. (2010) „Vývojově psychologická teorie S. Freuda, E. H. Eriksona, J. Piageta a L. Kohlberga“. *Psychologie v teorii a praxi*. Dostupné 5. 2. 2014 také z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1002/vyvojove-psychologicke-teorie>.
- Kratochvíl, S. (2009) *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál.

- Kraus, B. (2013) „Rodina v procesech transformace společnosti“. *Kontakt*. 4: 422 – 430. Dostupné 30. 1. 2014 také z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20131216135720409405.pdf>.
- Kraus, B. (2008) *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kraus, B., Poláčková, V. (2001) *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido.
- Kubíčková, K. (2003) „Matkové a otky“. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 3 – 4: 3 – 4. Dostupné také 28. 4. 2014 také z: http://www.genderonline.cz/uploads/4c23dbd59ab14341c2c1ab752582c06851813171_rocnik04-3-4-2003.pdf.
- Kuchařová, V. (2005) Postoje k manželství a rodičovství a reflexe změn podmínek pro rodičovství. *Rodinná politika jako nástroj prevence sociálního vyloučení: sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha*. Brno: Národní centrum pro rodinu. Dostupné: 30. 1. 2014 také z: <http://www.rodiny.cz/f/Image/fotkyNCR/sbornik05.doc>.
- Kuchařová, V., Ettlerová, S., Nešporová, O., Svobodová K. (2006) Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. Výzkumná zpráva. Praha: VÚPSV Dostupné 28. 4. 2014 také z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_195.pdf.
- Lacinová, L., Rajmic, P. (2003) Od partnerství k rodičovství. *Christian web portal*. Dostupné 5. 3. 2014 také z: <http://www.granosalis.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=1817>.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (1998) *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Lechnerová, Z. (2011) „Determinanty oddalování početí dítěte“. *Sociální studia*. 4: 87 – 104. Dostupné 5. 3. 2014 také z: <http://socstudia.fss.muni.cz/sites/default/files/120307191545.pdf>.
- Levická, J. (2004) *Sociální práce s rodinou*. Trnava: Mosty.
- Linhart, J., Petrusek, M., Vodáková, A., Maříková, H. (1996) *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Lovasová, L. (2006). *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.
- Macek, P. (1999) *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (1986) *Rodiče a děti*. Praha: AVICENUM.
- Matějček, Z. (1992) *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- Matějček, Z. (1994) *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (1997) *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O. (2010) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (2003) *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (2008) *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (2011) *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2004) *Národní zpráva o rodině*. Dostupné 2. 2. 2014 také z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Možný, I. (1999) *Sociologie rodiny*. Praha: SLON.
- Možný, I. (2002) *Česká společnost. Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: SLON.
- Možný, I. (2006) *Rodina a společnost*. Praha: SLON.
- Možný, I. (1990) *Moderní rodina : (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok.
- Nakonečný, M. (2000) *Lidské emoce*. Praha: Academia.
- Navrátilová, J. (2007) „Role sociálních služeb v rodinné politice“. *Sociální práce/Sociální práce*. 1:106-114.
- Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. (2009) *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Říčan, P. (2004) *Cesta života. Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Satir, V. (1994) *Knihy o rodině*. Praha: Práh, 1994.
- Simota, D. (2005) „Rodina, manželství a kohabitace“. *E-polis.cz*. Dostupné 30. 1. 2014 také z: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitace.html>.
- Singly, F. de (1999) *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Smutková, L. (2007). *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Strauss, A., Corbinová, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: 1999.
- Svobodová, K. (2007) *Životní situace vícedětných rodin*. Praha: VÚPSV.
- Sýkorová, D. (2009) „Změna sociologické perspektivy aneb od nukleární rodiny k širší rodině“. *Sociální studia: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity*. 4: 43 –

54. Dostupné 30. 1. 2014 také z:

<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/100310092300.pdf>.

- Šamanová, G. (2004) „Představy o ideálním věku pro zakládání rodiny“. *Naše společnost: Sociologický ústav AV ČR*. Dostupné 30. 1. 2014 také z: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/predstavy-o-idealnim-veku-pro-zakladani-rodiny>.
- Šiklová, J. (2010) „Medailon“. *Sociální práce/sociálna práca*. 2: 1 – 163. Dostupné 2. 9. 2014 také z: <http://www.dlouhacesta.cz/files/uploaded/UserFiles/Socialni%20prace.Socialna%20praca%202.2010.pdf>.
- Šimková, M., Kubičková, A. (2011) Ze světa psychologie: role otce v rodině jako činitele ovlivňujícího vývoj dítěte. *Psychometry*. Dostupné 30. 1. 2014 také z: <http://www.psychometry.cz/informace/view/39>.
- Šlechtová, H. (2007) *Pozice a role dítěte v rodinné socializaci*. (Disertační práce) Brno – Paris: Masarykova univerzita - Université Paris Descartes.
- Šmolka, P. (1998) „Chcete znát perspektivu vašeho vztahu?“. *Když Vás trápí někdo druhý*. Praha: Hestia. Dostupné 5. 3. 2014 také z: <http://snoubenci.ascczech.cz/?a=1&b=96&id=1672>.
- Šťastná, A. (2005) *Harmonizace rodiny a zaměstnání - Mikrosociální a individuální souvislosti rodičovství*. Praha: VÚPSV. Dostupné 8. 3. 2014 také z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_180.pdf.
- Šťastná, A. (2009) *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: VÚPSV.
- Šulová, L. (2007) Partnerské vztahy, manželství a rodičovství. *Sborník z kongresu Pardubice 2007*. Dostupné 5. 3. 2014 také z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2008020102>.
- Šulová, L. (2014) Výchova v rodině. *Kde jsi táto*. Dostupné 28. 4. 2014 také z: <http://www.kdejsitato.cz/rodina/vychova-v-rodine.html>.
- Vágnerová, M. (2000) *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2004) *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vítečková, M., Brabcová, I. (2010) „Nesezdané soužití – součást proměny rodiny“. *Kontakt*. Č. 12: str. 488 – 499. Dostupné 5. 3. 2014 také z:

<http://www.zsf.jcu.cz/cs/zsf/journals/kontakt-old/jednotliva-cisla-casopisu-kontakt-podle-rocniku/kontakt-2010/4-2010/nesezdane-souziti-soucist-promeny-rodiny-full>.

- Výrost, J. (1998) *Aplikovaná sociální psychologie I: [člověk a sociální instituce]*. Praha: Portál.
- Zeman, K. (2007) Pohyb obyvatelstva – rok 2007. Převaha narozených nad zemřelými nejvyšší za posledních 25 let. *Český statistický úřad*. Dostupné 9. 3. 2014 také z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby032008.doc>.
- Zich, F. (2004) *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní.

PRAMENY:

- Asociace občanských poraden (2010): *Oblasti občanského poradenství*. Dostupné 10. 11. 2014 také z: [://www.obcanskeporadny.cz/oblasti-obcanskeho-poradenstvi](http://www.obcanskeporadny.cz/oblasti-obcanskeho-poradenstvi).
- Česká asociace streetwork. (2008): *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Dostupné 2. 9. 2014 také z: http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf.
- Český statistický úřad (2011): *Věk matek dětí narozených v roce 2011*. Dostupné 7. 11. 2014 také z: http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/vek_matek_deti_narozeny_v_roce_2011.
- International Federation of Social Workers. (2014): *Global Definition of Social Work*. Dostupné 2. 9. 2014 také z: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Sociální práce a sociální služby*. Dostupné 2. 9. 2014 také z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>.
- Nový občanský zákoník. Zákon č. 89/ 2012 Sb., v účinném znění ke dni 1. 1. 2014.
- Prevention - smart parents. (2009): *Styly výchovy*. Dostupné 28. 4. 2014 také z: <http://prevence.sananim.cz/node/126>.
- Psychoportál (2010): *Občanské poradny*. Dostupné 10. 11. 2014 také z: <http://www.psychoportal.cz/obcanske-poradny>.
- Studium – psychologie (2012): *Socializace*. Dostupné 2. 2. 2014 také z: <http://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/2-socializace-vlivy.html>.
- Šulová Eva. (2006) *Naše společnost je k matkám tvrdá*. Dostupné 28. 4. 2014 také z: http://www.evalabusova.cz/rozhovory/sulova_lenka.php.

- *Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb., v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.*

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Schéma polostrukturovaného rozhovoru.....	72
---	----

Příloha č. 1: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Charakteristika respondenta:

Věk:

Vzdělání:

Perspektiva vzdělání: (Co plánuješ dál? Jít na vysokou? Do práce? Odcestovat?)

1) okruh – pojem rodina...

a) Jak si představuješ ideální rodinu a jaká je k ní ideální cesta?

i) Co to pro tebe znamená?

ii) Co by měla rodina nabídnout a co by měla splňovat?

2) okruh – současný vztah...

a) Teď bych se Vás/Tě ráda zeptala na pár věcí týkajících se vztahu se současnou partnerkou. Jak dlouho trvá Váš vztah ? (Jste se svojí partnerkou ve „vážném vztahu“?)

i) Jak si představuješ pod „vážnou známostí“? Co všechno by takový vztah měl obnášet?

b) Kdy (v jakém okamžiku) jsi si uvědomil, že jste se svojí partnerkou ve „vážné známosti“ (délka vztahu (vašeho scházení), cit něco jiného...?) Jak to všechno u Vás začalo? Jak jste se seznámili/dali dohromady? Kde to bylo? Kdy sis řekl, že jde už o vztah? Jak jsi to poznal?

c) Jak vypadá Váš vztah s partnerkou? Žijete spolu? Nebo se zatím jen scházíte/„chodíte“? Jak často?

d) Co je pro tebe nejdůležitější ve vztahu (Vašem)? ...Spolupráce? Tolerance? Láska? Společné názory, postoje, aktivity?....

e) Očekával jsi něco na začátku Vašeho vztahu s partnerkou? Vztah? Zábavu? Nebo něco jiného?

i) Měl si nějaké představy o své partnerce? Jak by měla vypadat Tvoje ideální partnerka, jaké ideální vlastnosti by měla mít? (zodpovědnost, vzhled, tolerantnost...?)

f) Co se Ti na ní líbí? A líbí jako na partnerce? Co na ní nejvíce oceňuješ? A co se Ti naopak nelíbí na ní?

g) Co říkají rodiče, kamarádi, sourozenci...Tví nejbližší na Váš vztah? Na Tvoji partnerku? Líbí/ Nelíbí? Doporučili by Ti ji?

- i) Co si myslíš o jejich názorech? Bral bys je v úvahu? Řídil by ses jimi? Měly a mají pro tebe velkou váhu?
 - h) A co předcházející vztahy? Prošel sis nějakými? Jak dlouho trvaly? V kolika letech? Co jsi očekával od vztahů? Byly vždy „vážné“? Počítal jsi se společnou budoucností? Nebo ne? Proč?
 - i) Jak vidíš Vaši budoucnost s partnerkou? Plánuješ ji jako společnou? Nebo ne? Proč?
- 3) okruh - Tvoje budoucí rodina...
- a) Jak si představuješ svou budoucnost?**
 - i) A co Tvoje budoucí rodina? Jak si ji představuješ?**
 - b) Jak by Tvoje rodina měla fungovat? Jak by měly probíhat vztahy mezi členy tvé rodiny? (spolupráce, komunikace, pravidla, prostor ...)
 - c) Jak si představuješ ideální model rodiny?
 - i) Kdo je tvým vzorem? Kde bys bral předlohu pro dokonalou rodinu? Nebo odkud máš tuto inspiraci?
- 4) okruh – plánování rodiny...
- a) Mluvíte spolu s partnerkou o založení rodiny někdy v budoucnu?**
 - i) Plánujete ji dohromady? Každý sám? Proč?**
 - ii) Kdy myslíš, že rodinu založíš Ty?**
 - b) Má podle Tebe smysl rodinu nějak plánovat? Proč ano/ne?
 - c) Na čem se s partnerkou v takovém plánování shodnete? Na čem třeba ne? Proč plánovat (zakládat) rodinu? Je to pro tebe důležité?
 - d) Co by podle tebe mělo předcházet zakládání rodiny? Co je pro tebe důležité před tím, než založíš rodinu?
 - e) Kdy pár založí rodinu? Jaký scénář událostí je podle tebe ideální? (sňatek, dítě, co dřív? Nebo něco jiného?)
 - i) Po narození 1.dítěte? → V kolika letech bys chtěl první dítě? Proč? Kolik dětí bys chtěl mít? Proč? Co by mělo předejít situaci než bys měl mít dítě? Co všechno by tomuto stavu předcházelo? Jaký scénář událostí by byl?
 - ii) Sňatkem? → Co pro tebe znamená sňatek? Je to pro tebe důležitá svatba? Jaký je tvůj názor na manželství? (Vzal by sis svou partnerku?) Nebo jak bys chtěl žít se svojí partnerkou? Má manželství nějaké výhody a nevýhody? Jaké? Má (nesezdané) soužití – spolužití nějaké výhody a nevýhody? Jaké?
 - iii) Nebo něco jiného???
 - f) Jaké je podle tebe nejvhodnější řešení?

5) okruh – role rodičů, dětí a jejich výchova...

a) Jaký je podle tebe ideální věk mít první dítě (u ženy?/u muže?) Proč? Plánuješ to i u sebe? (Proč ne?)

i) A jaký je optimální počet dětí? Proč? Kolik dětí bys chtěl mít? V jakém věkovém rozestupu bys chtěl mít děti?

ii) Myslíš si, že se to dá nějakým způsobem naplánovat/ovlivnit? Jak?

b) Jaké role by podle tebe měl zastávat muž a žena v rodině?

i) Jaké role by rodiče měli zastávat? Jak by měly být rozděleny? Měly by být vůbec rozděleny?

ii) Co bys měl dělat, o co by ses měl hlavně starat jako otec? Je důležité tohle rozdělení rolí? Měla by mít rodina tzv. hlavu rodiny? Proč? V čem to spočívá?

c) Jaká je podle tebe správná výchova? Jak bys chtěl své děti vychovávat? Jakou roli bys při výchově hrál jako otec, a jakou roli by měla mít matka?

i) Co všechno by opravdoví rodiče měli pro své děti udělat? Co bys byl ochotný pro své děti dělat?

d) Jak se podle tebe dá (a má) skloubit rodinný a pracovní život?

6) okruh – sociální intervence...

a) Dokážeš si představit, že byste měli ve vztahu krizi?

i) Nebo nastala taková situace už někdy? Jak jste to řešili?

ii) Pokud ne... Jak byste to řešili?

iii) A krize v budoucnu? Co v manželství? Představ si, kdyby nastala ve vašem vztahu či budoucím manželství krize, jak by ses ji snažil řešit? Co by mohlo být příčinou takové krize? Jaký by byl hlavní problém pro rozpad vašeho vztahu? Co bys nedokázal překonat, tak abys zachoval Váš vztah?

b) Na koho by ses obrátil jako první, kdybys řešil problémy ve vztahu...? Byli by to kamarádi? Sourozenci? Rodiče či jiní blízcí?

c) Jakými cestami bys hledal pomoc či návod? (Skrze blízké/na internetu/přes odborníka...)

d) Znáš nějaké služby, které řeší partnerské problémy? (poradenství, terapie, psycholog)

i) Využil bys tento typ služeb? Víš kde je hledat?

ii) Znáš ve svém okolí někoho, kdo nějaké takové služby využil?

iii) Využil jsi sám nějaké takové služby (třebas i v jiných souvislostech, než je řešení problémů ve vztahu k dívce/ženě).

e) Znáš nějaké služby, které se věnují rodinám?

- f) Co bys ocenil jako pomoc při plánování rodiny a jejím zakládání? (pomoc ve smyslu intervence)
- i) Je něco, o čem bys potřeboval více informací a není úplně snadné se k nim dostat např. ve škole, doma...?
- ii) Informovanost (o čem)? Jakých informací se Ti nedostává? V jakých oblastí? O čem se moc nemluví a mělo by?
- iii) (Lepší rodinná politika?) Co si myslíš o pomoci rodinám od státu, kraje či obce? Jak by sis představoval tuto pomoc...Co by to mělo obnášet?...Byla by to finanční pomoc (a od koho, jak)? Jak by sis to představoval? Co by ti vyhovovalo?... Výhodnější bydlení? Jakým způsobem?
- iv) Nebo bys raději využil více služeb či výhod pro rodinu...Jaké by měly být? Co bys chtěl a nejvíce využíval?...
- g) Co vidíš jako největší problém či překážku pro tvé plánování budoucnosti?

Tabulka (orientační rodiny)

Jak bys popsal svoji rodinu, ze které pochází? Žili jste dohromady s otcem a matkou? (Pokud ne, byl s nimi s oběma v kontaktu? Jakém? Jaké jste měli vztahy? Rodiče mezi sebou i rodič – on jako dítě) Máš sourozence? Kolik? Jaké máte/měly jste vzájemné vztahy? Jaké máš zkušenosti? Jak bys je popsal?

Jsi věřící? Jaká je Tvoje víra? Navštěvuješ pravidelně „bohoslužby“? Patříš např. do nějakého společenství?

Přítomnost rodičů (oba, matka, otec) a vztah s nimi	Počet a pohlaví sourozenců	Přítomnost příbuzných (významná pro něj)	Vzájemné vztahy	Víra/ frekvence návštěv